

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ

ШАЦЬКА ЗОРИНА ЯРОСЛАВІВНА

УДК 339.924:[330.3:338.22(677)(043.3/.5)]

**ІНТЕГРАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА
АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

08.00.03 – економіка та управління національним господарством

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Київ – 2024

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Київському національному університеті технологій та дизайну, м. Київ

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Маргасова Вікторія Геннадіївна,
Національний університет
«Чернігівська політехніка»,
проректор з наукової роботи.

доктор економічних наук, професор
Сохань Інна Віталіївна,
Сумський національний аграрний
університет, професор кафедри
менеджменту ім. проф. Л.І. Михайлової.

доктор економічних наук, професор
Гавкалова Наталія Леонідівна,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, завідувач
кафедри державного управління, публічного
адміністрування та економічної політики.

Захист відбудеться «29» лютого 2024 року об 11-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.102.05 Київського національного університету технологій та дизайну за адресою: 01011, м. Київ, вул. Мала Шияновська, 2 (конференц-зала КНУТД (1 корпус, 1-й поверх)).

Із дисертацією можна ознайомитися на офіційному сайті університету https://knutd.edu.ua/researchwork/academic_councils/vchena-rada-d-2610205/ та в науково-технічній бібліотеці Київського національного університету технологій та дизайну за адресою: 01011, м. Київ, вул. Мала Шияновська, 2.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

Ірина ГОНЧАРЕНКО

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Стрімкі еволюційні зміни здійснення підприємництва під дією науково-технічного прогресу, цифровізації та глобалізації світової економіки зумовили винайдення сучасних технологій ведення сільського господарства, що формує нові вимоги до активізації підприємництва в агропромисловому секторі національної економіки. Підприємництво в агропромисловому секторі поступово трансформувалося з індивідуального підприємця – фермера, що обробляв землю вручну, до колективних форм підприємницької діяльності – суб'єктів підприємницької інтеграції, які створюють агропродовольчі ланцюги виробництва сільськогосподарської продукції з використанням smart-технологій та формуванням індустрії AgTech 5,0.

Водночас, у світі з кожним роком відбувається посилення кліматичних змін та глобальних проблем людства, що ускладнюють процес виробництва сільськогосподарської продукції, а збільшення чисельності населення планети до 9 млрд. осіб потребує інтенсифікації сільськогосподарського виробництва та підприємництва в агропромисловому секторі для забезпечення національної та світової продовольчої безпеки. До війни внесок України в світову торгівлю продовольством був еквівалентним забезпеченню харчуванням близько 400 млн людей, не враховуючи власне населення країни. З початком повномасштабної війни в Україні здійснення підприємництва в агропромисловому секторі значно ускладнилося внаслідок зростання негативного впливу бойових дій та військового екоциду. В агропромисловому секторі агрохолдинги та інші сільськогосподарські суб'єкти підприємництва через бойові дії не змогли провести посівну компанію на понад 10% орних земель країни. За таких умов функціонування суб'єктів підприємництва агропромислового сектору у напрямі підвищення ефективності їх діяльності опиняється під загрозою та потребує активізації підприємництва шляхом об'єднання зусиль різних суб'єктів господарювання на засадах інтеграції.

Вищезазначені тенденції та зміни в агропромисловому секторі особливо актуалізують проблему розроблення теоретико-методологічних та науково-практичних засад здійснення підприємництва в агропромисловому секторі національної економіки. Вирішення цих проблем сприятиме активізації підприємництва агропромислового сектору шляхом інтеграційного розвитку суб'єктів підприємницької інтеграції з формуванням агропромислових агломерацій.

Теоретичним та прикладним засадам розвитку підприємництва та суб'єктів підприємницької інтеграції присвячено праці як вітчизняних, так і зарубіжних учених-економістів, серед яких: А. В. Базильський, І. М. Беженар, О. В. Безсмертна, Т. Е. Белялов, О. В. Білега, В. А. Борисова, О. В. Бурбан, А. І. Бутенко, Р. М. Гринюк, І. М. Грищенко, І. В. Гонтарева, Т. В. Гончарук, Л. І. Губанова, І. О. Гудович, Л. В. Іванченкова, О. В. Ільїна, А. О. Касич, І. В. Кривов'язюк, Н. К. Майнка, В. С. Ніценко, О. В. Роженко, К. В. Стасюкова, І. О. Тарасенко, В. Фалдина, І. Б. Франчук, І. В. Шварц, Н. Л. Шлафман, Т. І. Яворська та інші.

Проблеми та перспективи інтеграційного розвитку різних суб'єктів господарювання досліджуються у наукових працях таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як: Л. М. Ганущак-Єфіменко, О. В. Горбачевська, І. А. Гнатенко, Т. А. Кореун, Р. В. Кочубей, І. М. Мягких, О. М. Ніфатова, М. В. Одрехівський, Р. Р. Русин-Гирник, З. С. Тимняк, М. С. Шкода та багато інших.

У поглиблення досліджень широкого спектру теоретико-методологічних та прикладних проблем розвитку агропромислової інтеграції здійснено вагомий внесок такими вітчизняними вченими, як: Н. Й. Басюркіна, Н. Л. Гавкалова, Ю. І. Данько, І. М. Дзюба, М. Г. Железняк, А. І. Жуковський, Л. В. Забуранна, Н. В. Зинченко, А. С. Івченко, Н. І. Крачук, С. О. Корецька, В. Г. Маргасова, О. В. Ольшанська, К. Ю. Пешенко, Т. П. Саблук, А. І. Соловійов, Л. М. Соломчук, І. В. Сохань, Ю. В. Ушкаренко, О. І. Шаманська, В. І. Юрченко, В. П. Якобчук та інші.

Враховуючи високу значимість і широкий науковий інтерес до проблем розвитку підприємництва в різних секторах національної економіки, залишається чимало дискусійних та невирішених питань щодо особливостей розвитку підприємництва в агропромисловому секторі національної економіки в контексті формування та інтеграційного розвитку суб'єктів підприємницької інтеграції та недостатнім є теоретико-методологічне й методичне обґрунтування напрямів їх розв'язання, що зумовило вибір теми, мету, об'єкт та предмет дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано згідно з планом науково-дослідних робіт Київського національного університету технологій та дизайну, зокрема:

– у рамках наукових досліджень та розробок за рахунок коштів державного бюджету на тему: «Інвестиційно-інноваційна складова фінансово-економічної безпеки на національному, регіональному та макрорівні в контексті сталого розвитку», державний реєстраційний номер 0115U004302, термін 06.2015-

06.2019 р., науковий керівник д.е.н., проф. Денисенко М. П., де автором досліджено основні методи та підходи до забезпечення економічної безпеки суб'єктів підприємництва в сучасних умовах;

– у рамках ініціативної теми «Цифрова економіка як передумова структурних, інтеграційних трансформацій вітчизняних бізнес-процесів в умовах глобалізації», що зареєстрована в УкрІНТЕІ, реєстраційний номер 0119U103116, термін 10.2019-10.2024 р., науковий керівник д.е.н., проф. Олешко А. А., де автором досліджено особливості цифровізації в аграрному секторі України;

– у рамках ініціативної теми «Інтелектуалізація соціально-економічного розвитку в постпандемічному суспільстві» що зареєстрована в УкрІНТЕІ, реєстраційний номер 0121U114581, термін 12.2021-12.2025 р., науковий керівник д.е.н., проф. Олешко А. А., де автором обґрунтовано напрями впровадження концепції smart-економіки на національному та глобальному рівнях;

– у рамках господарчого договору на виконання науково-дослідних робіт №1124 з ТОВ «УІФК-АГРО» на тему «Мотивація персоналу та брендування сільськогосподарської продукції як чинники забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних агропідприємств до внутрішнього та зовнішнього ринків» з 15.09.2021 по 15.11.2021 р., науковий керівник к.е.н., доц. Шацька З. Я., обсяг фінансування 20000 грн, де автором проведено аналіз конкурентоспроможності ТОВ «УІФК-АГРО» на внутрішньому та зовнішньому ринках (довідка №05-05/3084 від 12.12.2023 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розроблення теоретико-методологічних і науково-практичних основ формування та розвитку підприємництва в агропромисловому секторі національної економіки на засадах інтеграції.

Для досягнення цієї мети були поставлені та **вирішувалися такі завдання:**

– розкрити суть та економічний зміст понять «підприємництво», «агропромислова інтеграція» та узагальнити наукові підходи до визначення основних категорій;

– дослідити основні етапи інтеграційного розвитку підприємництва;

– виявити внутрішні та зовнішні чинники інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору національної економіки;

– узагальнити наукові підходи до дослідження процесів інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі національної економіки;

– розробити методiku формування та інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі;

– дослідити ключові сфери та визначити стратегічні можливості інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі національної економіки;

– здійснити характеристику сучасного стану агропромислового сектору України;

– провести структурно-динамічний аналіз зарубіжного та вітчизняного досвіду підприємницької діяльності в агропромисловому секторі національної економіки;

– виявити вплив воєнного екоциду на інтеграційний розвиток підприємництва агропромислового сектору національної економіки;

– обґрунтувати доміанти інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору;

– розробити концептуальну модель інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору національної економіки;

– обґрунтувати організаційно-економічний механізм інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору;

– розробити методiku оцінювання та моделювання ефективності інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі;

– визначити основні напрями імплементації нормативно-правової бази інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі в умовах військового екоциду;

– спрогнозувати стратегічні напрями інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору національної економіки.

Об'єктом дослідження є інтеграційні процеси в агропромисловому секторі національної економіки.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні, методичні та практичні засади інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі економіки України в умовах трансформаційних процесів.

Методи дослідження. У дисертаційному дослідженні використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження економічних явищ, фундаментальні положення загальноекономічних теорій, теорій систем, цільового управління, стратегічного менеджменту, проектного менеджменту, інтеграційного

управління, процесного управління, управління ланцюгами постачань. Для вирішення поставлених завдань використано такі методи: *гносеологічного аналізу* – для вивчення генези понять «підприємництво», «інтеграційний розвиток підприємництва» та «суб'єкт підприємницької інтеграції»; *теоретичного узагальнення, аналізу, синтезу, індукції та дедукції* – для виявлення загальних закономірностей еволюційного розвитку, передумов та суперечностей у формуванні та розвитку підприємництва агропромислового сектору національної економіки; *історичний метод* – для вивчення розвитку підприємництва в хронологічній послідовності; *структурно-логічного аналізу* – для дослідження вітчизняного та зарубіжного досвіду особливостей підприємницької діяльності агропромислового сектору; *екстраполяції* – для визначення тенденцій розвитку підприємництва агропромислового сектору національної економіки; *групування й класифікації* – для систематизації чинників, що впливають на інтеграційний розвиток підприємництва агропромислового сектору національної економіки; *метод порівняння* – для порівняння особливостей підприємництва вітчизняного та зарубіжного агропромислового секторів; *статистичної обробки інформації* – для побудови нечіткої когнітивної карти макросередовища інтеграційного розвитку підприємництва у агропромисловому секторі України; *методи стратегічного аналізу* – для оцінки середовища формування та інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору та побудови когнітивної карти; *методи побудови виробничих функцій* – для визначення ефективності інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі національної економіки; *таблично-графічний* – для наочного зображення проведених аналітичних розрахунків та положень дисертації.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові акти, статистичні та аналітичні матеріали Державної служби статистики України, наукова періодика, монографії, результати наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених із проблем розвитку глобального агропродовольчого ринку та організації підприємництва в агропромисловому секторі різних країн, що оприлюднені в наукових виданнях; фінансова звітність вітчизняних суб'єктів підприємництва агропромислового сектору національної економіки, аналітичні та інформаційні матеріали міжнародних установ та провідних світових інформаційно-рейтингових агенцій, довідкова та періодична література, спеціальні наукові та інші джерела.

Наукова новизна отриманих результатів. Результати наукового дослідження сприяють розв'язанню важливої наукової проблеми обґрунтування теоретико-методологічних та практичних засад інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору національної економіки. Отримані результати характеризує така наукова новизна:

Уперше:

- обґрунтовано науково-методологічний підхід дослідження та аналізу інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі національної економіки, який базується на посиленні взаємодії між суб'єктами підприємництва, владою, науковими та освітніми установами задля формування агропродовольчого ланцюга та забезпечення формування регіональної агропромислової агломерації, ядро якої становить суб'єкт агропромислової підприємницької інтеграції, що створює наукове підґрунтя для активізації виробництва, підвищення концентрації капіталу, зменшення проміжного споживання та, в кінцевому результаті – підвищення рівня ВВП в агропромисловому секторі;

- розроблено концептуальну модель інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору, базисом якої слугує науково обґрунтована необхідність активізації співпраці між структуроутворюючими та структуродезорганізуючими учасниками інтеграційного розвитку підприємництва, що надасть можливість суб'єктам підприємницької інтеграції підвищити ефективність виробництва в регіональних агропромислових агломераціях, посилити соціально-економічний розвиток регіонів, збільшити податкові надходження до місцевих бюджетів, сприяти покращенню рівня життя населення, забезпечити національну та світову продовольчу безпеку;

- запропоновано організаційно-економічний механізм інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору, який надає змогу імплементувати мережеве управління, поєднати інформаційні комунікації суб'єктів підприємництва – партнерів, організувати фінансування плану інтеграційного розвитку підприємництва в суб'єктах підприємницької інтеграції, що дозволить доповнити всі ланки агропродовольчих ланцюгів та сформувати агропромислові агломерації на регіональному рівні;

удосконалено:

- понятійно-категоріальний апарат у сфері інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору, який відрізняється від наявних в частині поглиблення базових понять «підприємництво», «інтеграція», «розвиток». Це дозволило синергетично поєднати їх у визначеннях понять «інтеграційний розвиток підприємництва», «агропромислова підприємницька інтеграція» та «суб'єкт агропромислової підприємницької інтеграції», що створює наукову базу формування дієвих механізмів здійснення підприємницької діяльності в агропромисловому секторі в умовах обмеженості доступу до вичерпних

ресурсів, а також впливу глобалізаційних процесів;

- методологію оцінювання ефективності інтеграційного розвитку підприємства агропромислового сектору, яка, на відміну від наявних, містить систему оціночних показників макро- та мікрорівнів, що надало можливість удосконалити модифіковану виробничу функцію Кобба-Дугласа для агропромислового сектору та спрогнозувати рівень зростання ВВП в агропромисловому секторі під впливом інтеграційного розвитку підприємства;

- систему чинників, що впливають на інтеграційний розвиток підприємства в агропромисловому секторі, яку, на відміну від існуючих, доповнено на глобальному, макро- та мікрорівнях у частині виокремлення та обґрунтування ознак - зовнішніх, внутрішніх, інтеграційних, дезінтеграційних; групування зовнішніх та внутрішніх інтеграційних чинників, що дозволило визначити системоутворюючі, структуроутворюючі та процесоутворюючі чинники, а також здійснити моніторинг стану інтеграційного розвитку підприємства агропромислового сектору;

- науково-методичній інструментарій аналізування ключових сфер інтеграційного розвитку підприємства агропромислового сектору, в якому об'єднано сфери сільськогосподарського виробництва, наукових досліджень, трансферу технологій, освіти, що, на відміну від існуючих, створює підґрунття для забезпечення умов та поглиблення взаємодії між цими сферами в процесі сільськогосподарського виробництва та сприяє активізації розвитку підприємства агропромислового сектору;

- методіку оцінювання стану інтеграційного розвитку підприємства агропромислового сектору, яка відрізняється від наявних в частині визначення особливостей функціонування закордонних та вітчизняних суб'єктів підприємницької інтеграції та врахування досвіду підприємницької діяльності на національному та світовому рівнях, що надало можливість узагальнити перспективи інтеграційного розвитку підприємства з акцентуванням на сучасну динаміку його розвитку в Україні в умовах воєнного стану;

- принципи управління інтеграційним розвитком підприємства агропромислового сектору національної економіки, які більш повно, порівняно з чинними, враховують сучасні особливості здійснення підприємства в агропромисловому секторі завдяки доповненню критеріями оптимальності, наукової обґрунтованості, об'єктивності, динамічності, безперервності, конструктивності. Це надає змогу комплексно оцінити та активізувати процес інтеграційного розвитку підприємства агропромислового сектору в контексті формування суб'єктів підприємницької інтеграції;

- методичні підходи до визначення перспектив відновлення та інтеграційного розвитку підприємства агропромислового сектору, які, на відміну від наявних, у сучасних умовах надають можливість здійснити оцінку привабливості регіону для формування суб'єктів підприємницької інтеграції на засадах об'єднання ресурсів агропромислового сектору, що сприятиме відновленню та активізації підприємства в агропромисловому секторі в умовах військового екоциду та післявоєнного відновлення країни;

дістало подальшого розвитку:

- систематизація наукових підходів до дослідження процесу інтеграційного розвитку підприємства агропромислового сектору, яка акцентує додаткову увагу на їх узагальненні в контексті впливу суспільної зміни знярядь праці та еволюційного переходу економіки до вищого технологічного укладу, що надало змогу визначити еволюційну трансформацію форм, будови, системи управління, а також сформуванню нову парадигму управління суб'єктами підприємницької інтеграції для активізації підприємства агропромислового сектору;

- наукові підходи дослідження процесів інтеграційного розвитку підприємства в агропромисловому секторі, які на відміну від наявних, доповнено цільовим, стратегічним, стейкхолдерським, проектним, інтеграційним, процесним, ланцюговим, системним підходами, що надає змогу більш повно охарактеризувати об'єкт дослідження, виявити та використати основні моделі забезпечення інтеграційного розвитку підприємства в агропромисловому секторі;

- методичний підхід до оцінювання впливу військового екоциду на інтеграційний розвиток підприємства в агропромисловому секторі національної економіки, який, на відміну від наявних, надав змогу визначити напрями проведення діагностики військового екоциду в агропромисловому секторі, що сприятиме активізації підприємства та відновленню агропромислового сектору в умовах післявоєнних реалій в Україні;

- напрями вдосконалення нормативно-правової бази інтеграційного розвитку підприємства агропромислового сектору, які, на відміну від наявних, базуються на особливостях функціонування суб'єктів підприємницької інтеграції та можливостях формування регіональних агропромислових агломерацій на основі розроблення місії, бачення, стратегії післявоєнного відновлення та інтеграційного

розвитку підприємництва агропромислового сектору України до 2030 року, що дозволить декомпонувати її на стратегії нижчого рівня та провести поетапну реалізацію вищезазначених стратегій до 2030 року.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що обґрунтовані в дисертації методологічні підходи, отримані теоретичні висновки і практичні рекомендації доведено до рівня конкретних пропозицій щодо їх використання в агропромисловому секторі для пришвидшення процесу інтеграційного розвитку підприємництва на засадах формування суб'єктів підприємницької інтеграції та агропромислових агломерацій.

Представлені в дисертаційному дослідженні наукові й теоретичні положення, методичні розробки та практичні рекомендації, висновки і пропозиції знайшли своє відображення у розробці та впровадженні концепції інтеграційного розвитку підприємництва, а також формування регіональної агропромислової агломерації (ГО «Агенція розвитку південного регіону» довідка №19-1/06 від 19.06.2023 р.; Департамент економіки та розвитку інфраструктури міста Кам'янець-Подільської міської ради (довідка №05-06/1189 від 27.11.2023 р.); підтримці агробізнесу та забезпеченню продовольчої безпеки на національному та світовому рівні (довідка Української аграрної конфедерації від 15.08.2023 р.); формуванню та розвитку економічно вигідних відносин зі стейкхолдерами агропродовольчого ланцюга, а саме КП «Ірпінське земельно-кадастрове бюро» Бучанського району Київської області (довідка №55/23 від 01.08.2023 р.); Відділ з питань державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців Бучанської міської ради (довідка №01/04-02 від 08.08.2023 р.);

Практичне застосування одержаних результатів дисертаційного дослідження підтверджено довідками про їх впровадження в діяльність: ТОВ «УІФК Агро» (довідка №96 від 20 квітня 2023 р.), Фермерське господарство «Натон» (довідка №55 від 29 червня 2023 р.), ПП «Імені Калашнікова» (довідка №25 від 30 червня 2023 р.), які за допомогою впровадження теоретико-методологічного підходу щодо формування та розвитку підприємництва агропромислового сектору національної економіки підвищили ефективність діяльності та подальший інтеграційний розвиток. Окремі наукові положення та результати дисертаційної роботи щодо розробки: моделі агропромислової інтеграції підприємств та формування суб'єктів підприємницької інтеграції в агропромисловому секторі дозволяють ТОВ «ДАТАГРУП» розширити напрями діяльності та сприятимуть активізації підприємництва в контексті інтеграції (довідка №63213 від 23 червня 2023 р.); критеріїв, показників та методики агропромислової інтеграції, що дозволяють визначити рівень агропромислової інтеграції в контексті заповненості ланок агропродовольчого ланцюга (ТОВ «Лоджистік Технолоджис» довідка №181 від 26 червня 2023 р.); алгоритму соціально-економічного розвитку агропромислової агломерації, в якому ядром виступає суб'єкт підприємницької інтеграції, що сприяє забезпеченню інтеграційного розвитку агропромислового сектору.

Також, результати наукового дослідження впроваджені у навчальний процес КНУТД у викладанні дисциплін «Економіка для бізнесу» – доповнено понятійно-категоріальний апарат дисципліни термінами «інтеграційний розвиток підприємництва», «суб'єкт підприємницької інтеграції»; доповнено наукові підходи до дослідження процесів інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі цільовим, стратегічним, стейкхолдерським, проектним, інтеграційним, процесним, ланцюговим, системним підходами; «Макро-, мікроекономіка» – запропоновано методику оцінювання ефективності інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору, яка містить систему оціночних показників макро- та мікрорівнів, у результаті чого було удосконалено модифіковану виробничу функцію Кобба-Дугласа для агропромислового сектору; «Економічна безпека та ризики підприємства» – отримав подальший розвиток методичний підхід до оцінки впливу військового екоциду на інтеграційний розвиток підприємництва в агропромисловому секторі національної економіки (довідка №05-05/3085 від 12.12.2023 р.).

Особистий внесок здобувача. Основні теоретико-методологічні та практичні положення, висновки і рекомендації дисертаційного дослідження розроблено автором особисто і викладено в наукових працях. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, використано лише ті ідеї та положення, які є результатом власної роботи здобувача. Особистий внесок у працях, опублікованих у співавторстві, зазначено в списку публікацій. Практичне впровадження результатів роботи здійснено на основі власних наукових ідей, за що отримано 9 Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та практичні результати дисертаційної роботи були представлені для обговорення на міжнародних, всеукраїнських і закордонних науково-практичних конференціях та семінарах, зокрема: Міжнародний урбаністичний форум «Економіка відновлення міст» (Київ, 2023); IV Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Імперативи економічного зростання в контексті реалізації Глобальних цілей сталого розвитку (Київ, 2023); XIV Міжнародна науково-практична конференція «Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі» (Київ, 2023); 3-я Міжнародна конференція з корпоративного менеджменту (Естонія, 2023); I Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інтеграція науки і освіти: розвиток культурних і

креативних індустрій» (Київ, 2022); III Міжнародній науково-практичній конференції «Імперативи економічного зростання в контексті реалізації Глобальних цілей сталого розвитку» (Київ, 2022); III Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації» (Київ, 2021); Міжнародній науково-практичній конференції «Формування конкурентоспроможності національної економіки: трансформації в умовах розвитку інновацій» (Запоріжжя, 2021); III Міжнародній науково-практичній конференції «Бренд-менеджмент: маркетингові технології» (Київ, 2021); Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні пріоритети розвитку економіки, обліку, фінансів та права в Україні та світі» (Полтава, 2020); II Міжнародній науково-практичній конференції «Бренд-менеджмент: маркетингові технології» (Київ, 2020); Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні пріоритети розвитку економіки, обліку, фінансів і права» (Полтава, 2020); Міжнародній науково-практичній конференції «Цифрова трансформація та інновації в економіці, праві, державному управлінні, науці та освітніх процесах» (Київ-Буковель, 2019); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації» (Київ, 2019); III International Scientific Conference «Modern Transformation in Economics and Management» (Klaipeda, Lithuania, 2019); 7th International Scientific Seminar «Formation of the knowledge economy as the basis of the information society» (Kyiv-Veneci-Verona, 2018); Міжнародній науково-практичній конференції «Економічне зростання та конкурентоспроможність національного господарства» (Київ, 2018); Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансово-економічний розвиток підприємницької діяльності та національної економіки: проблеми та перспективи» (Львів, 2017); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективи управлінської діяльності суб'єктів господарювання в контексті економічної безпеки» (Черкаси, 2016); III Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Фінансова система країни: тенденції та перспективи розвитку» (Острог, 2016); Міжнародній науково-практичній конференції «Економічні проблеми сталого розвитку» (Суми, 2016); Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Інформаційно-аналітичне забезпечення ефективності діяльності підприємств у контексті економічної безпеки в умовах інтеграції з ЄС» (Київ, 2016); Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток національної економіки: теорія і практика» (Івано-Франківськ, 2015); III Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка і управління в умовах глобалізації» (Донецьк, 2014).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи опубліковано у 78 наукових працях (у т. ч. 34 одноосібно), серед них: розділи у 18 монографіях; 25 статей у наукових фахових виданнях України; 4 статей у зарубіжних виданнях; 6 статей у наукових фахових виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз даних Scopus та Web of Science; 25 праць апробаційного характеру. Автору належить 9 Свідощв про реєстрацію авторського права на твір за темою дисертації. Загальний обсяг публікацій 41,22 друк. арк., особисто належать автору – 34,44 друк. арк.

Структура і обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів та висновків до них, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст дисертації викладено на 430 сторінках друкованого тексту та містить 84 таблиці, 66 рисунків, 430 найменувань списку використаних джерел, а також 5 додатків розміщених на 20 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету і завдання дослідження, його об'єкт і предмет, наукову новизну та практичне значення роботи, відображено апробацію результатів.

У першому розділі «Теоретичні основи інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі» проведено ґносеологічний аналіз понять «підприємництво», «інтеграція», «агропромислова інтеграція» та досліджено наукові підходи до їх визначення. Дослідження та аналіз сформованих наукових підходів до вивчення сутності понять про інтеграційний розвиток підприємництва агропромислового сектору національної економіки надало можливість дійти висновку, що їх можна доповнити такими дефініціями: інтеграційний розвиток підприємництва, під яким слід розуміти процес сталого спільного розвитку суб'єктів підприємництва, що об'єдналися на добровільних засадах в суб'єкти агропромислової підприємницької інтеграції для здійснення підприємництва в агропромисловому секторі в умовах обмеженості доступу до вичерпних ресурсів та глобалізації; агропромислова підприємницька інтеграція являє собою добровільну взаємодію суб'єктів підприємницької інтеграції, науки та освіти, що беруть участь у виробництві сільськогосподарської продукції та функціонуванні ланок агропродовольчого ланцюга з метою досягнення синергетичного ефекту; суб'єкт агропромислової підприємницької інтеграції як складне інтеграційне утворення, що функціонує в динамічному глобалізованому середовищі на основі поєднання матеріальних і нематеріальних інтересів його учасників – суб'єктів господарювання з метою прискорення інтеграційного розвитку за рахунок пришвидшення процесів підприємництва та комерціалізації спільної інноваційної діяльності. Сутність суб'єкта агропромислової підприємницької інтеграції наведено на рис.1.

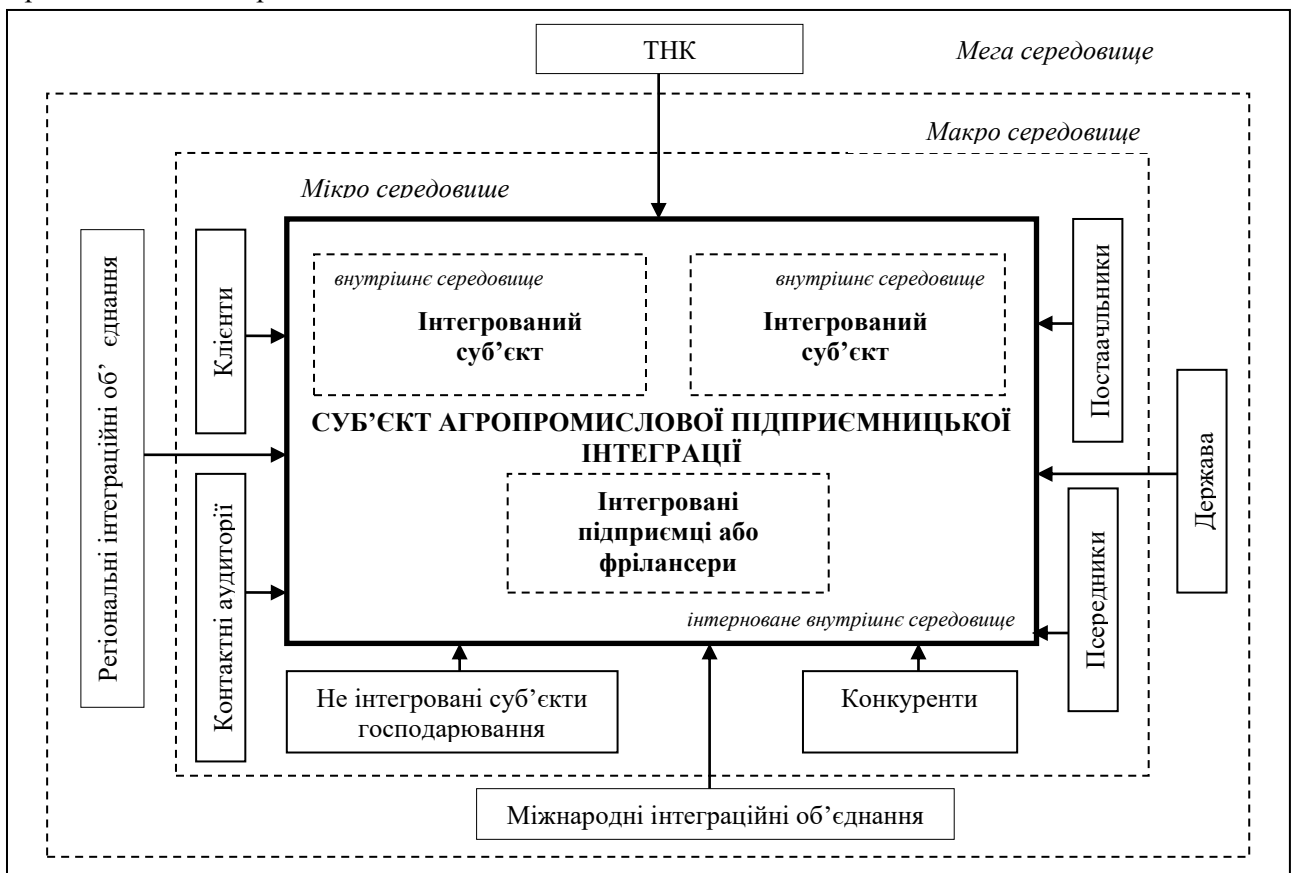

Рис. 1 Сутність суб'єкта агропромислової підприємницької інтеграції, як основи інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору [побудовано автором]

Досліджено основні етапи становлення, трансформації, інтеграції та розвитку підприємництва, які розглянуто від первісного суспільства, яке заклало основи формування сучасних суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції, до сьогодення, коли відбувається укрупнення різних суб'єктів підприємництва в суб'єкти агропромислової підприємницької інтеграції, найбільшими з яких є транснаціональні корпорації (рис. 2).

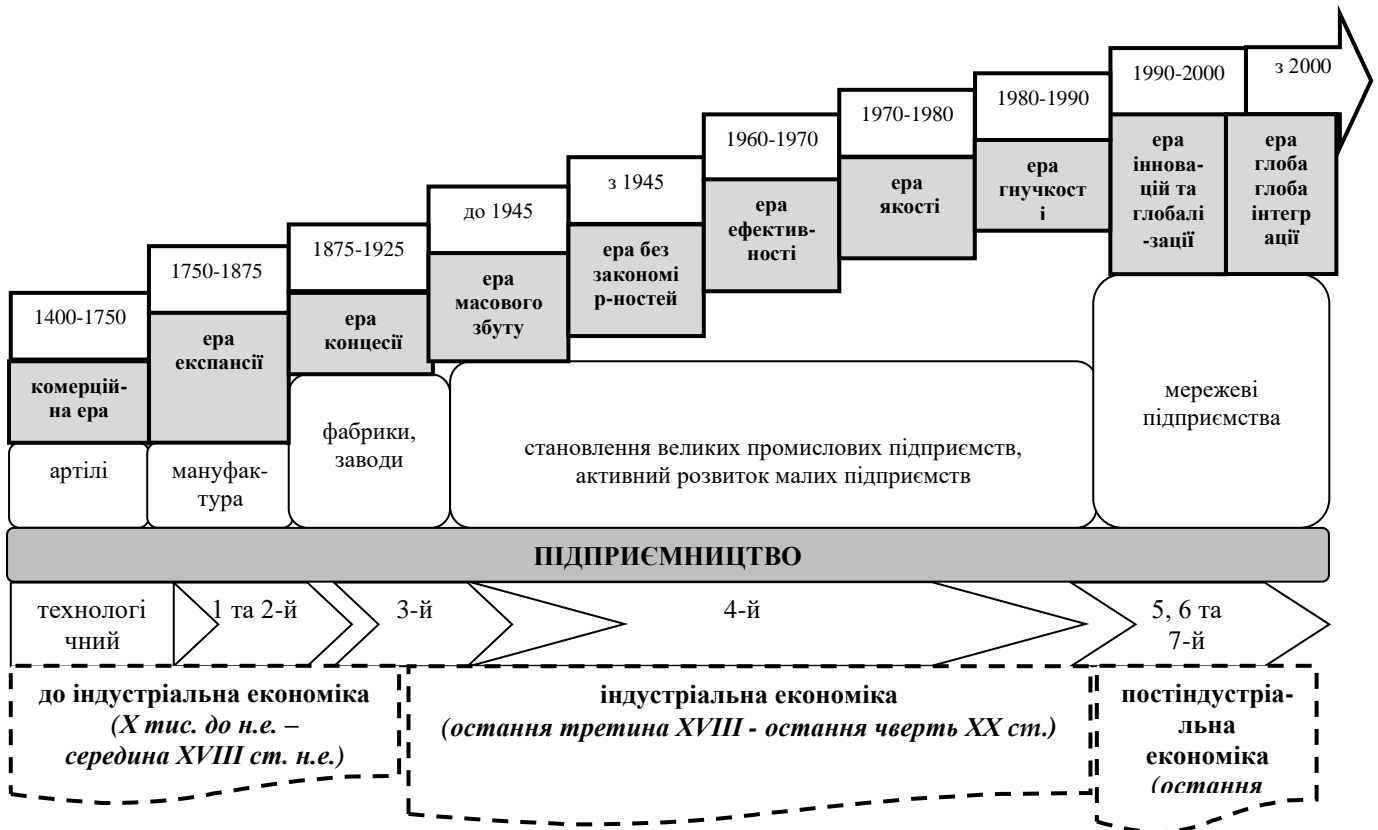

Рис. 2 Еволюційний розвиток підприємництва [авторська розробка]

Доведено, що з еволюційним розвитком світового бізнесу одночасно відбулася еволюційна зміна орієнтації діяльності суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції в часі, що спричинена удосконаленням підходів до ведення підприємництва, нестабільними умовами господарювання на ринку, розвитком нових технологій та поступовим переходом світової економіки до вищого технологічного укладу. З'ясовано, що в результаті еволюції світового бізнесу під впливом суспільної зміни знярядь праці та з переходом економіки до вищого технологічного укладу відбулася трансформація форм та будови суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції від простих структур з одним підрозділом (у формі майстерень та цехів) до великих промислових підприємств (фабрик, заводів) з великою кількістю підрозділів та складною будовою, а в подальшому до транснаціональних корпорацій, що мають керуючу материнську компанію та низку філій у всьому світі. У XXI столітті суб'єкти агропромислової підприємницької інтеграції оптимізують свою структуру і переходять до нових гнучких форм у вигляді мережевих структур. Визначено, що разом з трансформацією будови суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції відбулася трансформація та ускладнення їх систем управління від одноосібного інтуїтивного управління (майстер артіль) до багатоосібного управління розгалуженою структурою філій та підрозділів у всьому світі з тисячами найманих співробітників (транснаціональна корпорація). Під впливом як динамічного зовнішнього середовища, так і глобальних викликів, управління суб'єктом агропромислової підприємницької інтеграції переходить до адаптивного і мережевого управління, яке дає можливість йому гнучко пристосовуватися до постійних змін у зовнішньому середовищі і прогнозувати своє майбутнє.

Здійснено комплексний аналіз та визначено основні чинники впливу на інтеграційний розвиток підприємництва агропромислового сектору національної економіки (табл.1). На основі аналізу наукових підходів та літературних джерел виділено саме ті чинники зовнішнього середовища, що здійснюють домінуючий вплив на процес інтеграційного розвитку підприємництва та запропоновано класифікацію чинників впливу, які поділено на три групи: системоутворюючі, що сприяють здійсненню процесу інтеграційного розвитку підприємництва з формуванням суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції як єдиного цілого; структуроутворюючі, що сприяють формуванню будови (організаційної структури) суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції як статичної інтегрованої системи; процесоутворюючі, які забезпечують здійснення інтегрованих бізнес-процесів на всіх рівнях управління суб'єктами підприємництва, що прагнуть до агропромислової підприємницької інтеграції як динамічної

системи. Вплив вищезазначених груп чинників на інтеграційний розвиток підприємства агропромислового сектору розглянуто в контексті зовнішнього середовища суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції. Доведено, що на інтеграційний розвиток підприємства окрім інтеграційних чинників зовнішнього середовища, що сприяють агропромисловій підприємницькій інтеграції, здійснює вплив низка чинників (так звані дезінтеграційні чинники), що гальмують інтеграційний розвиток підприємства в агропромисловому секторі та не сприяють формуванню суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції.

Таблиця 1 Інтеграційні чинники формування та розвитку підприємства агропромислового сектору національної економіки [авторська розробка]

Чинники впливу	ЗОВНІШНІ		
	на глобальному рівні	на макрорівні	на мікрорівні
системоутворюючі	природно-географічні; політико-силові	бар'єри виходу на закордонні ринки малих та середніх суб'єктів підприємства агропромислового сектору;	домінування торгових суб'єктів підприємства або суб'єктів банківської сфери над сільськогосподарськими; бар'єри виходу малих та середніх фермерських господарств на вітчизняний сільськогосподарський ринок
структуруючі	економічні; техніко-технологічні	заборона продажу земельних паїв в Україні;	складність обробки землі власниками земельних паїв
процесоутворюючі	суспільні	державна аграрна політика України; монополізація агропромислового сектору	недобросовісна конкуренція
ВНУТРІШНІ			
системоутворюючі	низька економічна ефективність діяльності малих та середніх суб'єктів підприємства агропромислового сектору; низька інвестиційна привабливість малих та середніх суб'єктів підприємства агропромислового сектору; змінна умов співпраці в процесі інтеграції		
структуруючі	рівень завантаження власної інфраструктури; нарощення обсягів перевалки зерна; зниження виробничих витрат		
процесоутворюючі	конкурентні узгоджені дії		

Результати проведеного дослідження свідчать, що розвиток суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції агропромислового сектору національної економіки відбувається в умовах еволюційних змін щодо умов ведення підприємства в контексті процесів цифровізації, інтеграції та глобалізації. У теоретичному аспекті залишається низка проблемних питань щодо інтеграційного розвитку підприємства агропромислового сектору національної економіки, які потребують подальшого поглибленого вивчення та здійснення наукових досліджень та розробок.

У другому розділі «Методологічні засади інтеграційного розвитку підприємства агропромислового сектору національної економіки» проаналізовано методи та підходи до інтеграційного розвитку підприємства на засадах агропромислової підприємницької інтеграції з формуванням суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції агропромислового сектору національної економіки. Узагальнено переваги зазначених підходів до формування та розвитку суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції, що полягають у створенні більш сильної структури, усуненні конкуренції в галузі, більш швидкому виході на нові ринки збуту, покращенні умов фінансування, посиленні ринкової репутації, оперативності стратегічного управління, єдності економічної політики інтегрованих підприємств, зниженні ризиковості діяльності, зниженні витрат, ефективності придбання активів (табл. 2).

Таблиця 2. Переваги та недоліки інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі в контексті формування суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції

АГРОПРОМИСЛОВА ПІДПРИЄМНИЦЬКА ІНТЕГРАЦІЯ	
Переваги	Недоліки (можливі негативні впливи)
Створення більш сильної структури	Поглинання малих сільськогосподарських виробників
Усунення конкуренції в галузі	Охорона великих площ посівів
Більш швидкий вихід на нові ринки збуту	Відсутність довіри до суб'єкта підприємництва-партнера, непорядність у взаємовідносинах
Покращення умов фінансування	Не виконання або часткове виконання угод
Посилення ринкової репутації	Низький рівень готовності до співпраці
Оперативність стратегічного управління	Інерція мислення керівників малих фермерських господарств
Єдність економічної політики	Погана кредитна історія підприємства-партнера
Зниження ризиковості діяльності	Погана ділова репутація суб'єкта підприємництва суб'єкта підприємництва суб'єкта підприємництва-партнера
Зниження витрат	Виробництво високоприбуткових культур за рахунок ігнорування екологічного стану земельних ресурсів
Отримання якісної сировини	Недотримання сівозміни рослин
Ефективність придбання активів	Неефективне використання мінеральних добрив
	Деградація сільських територій і їхньої інфраструктури

Доведено, що інтеграційний розвиток підприємництва в агропромисловому секторі є складним процесом, що здійснюється на основі поєднання цільового, стратегічного, стейкхолдерського, проектного, інтеграційного, процесного, ланцюгового та системного підходів у такій послідовності (рис. 3).

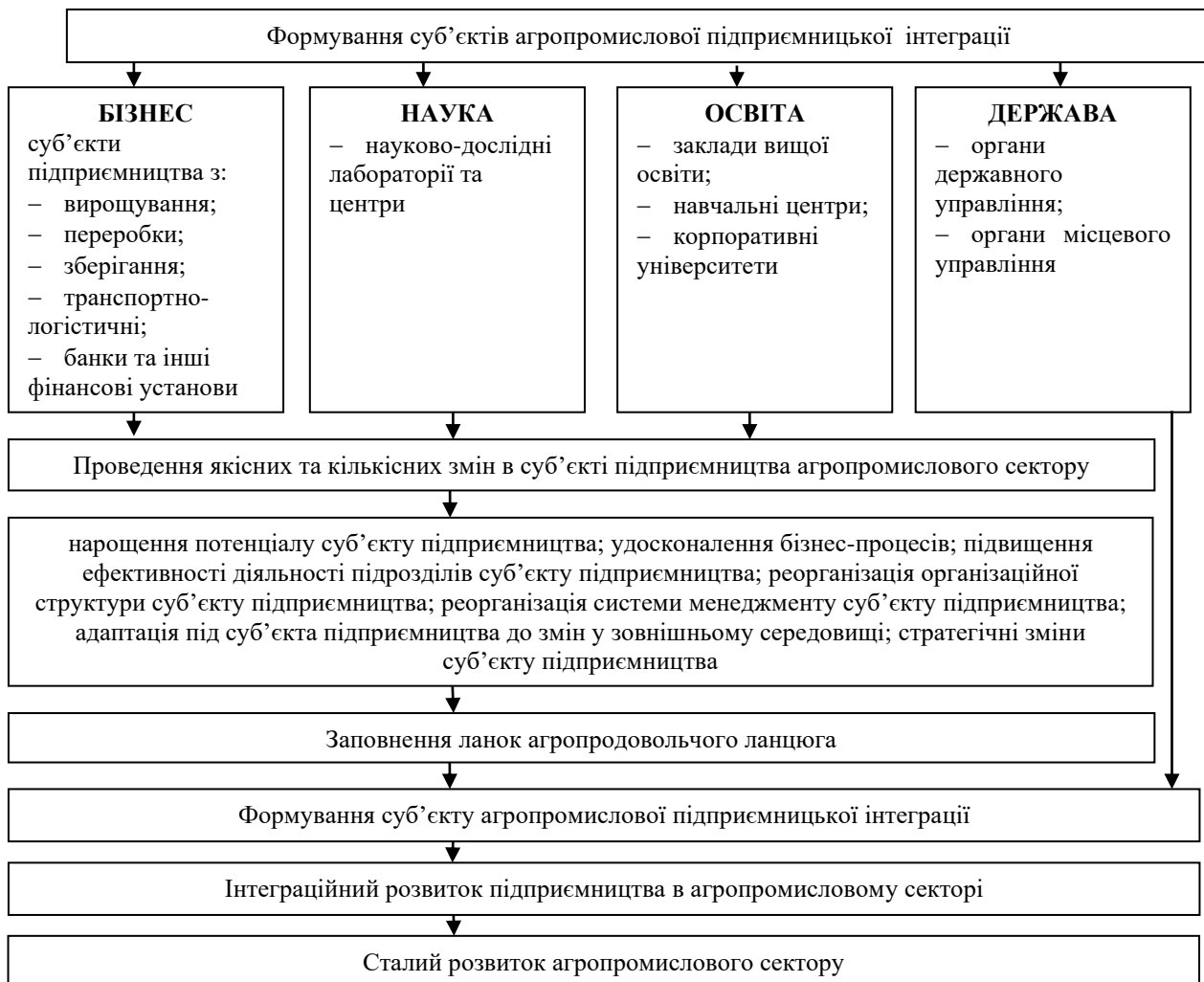

Рис. 3 Процес інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі [авторська розробка]

Доведено, що в сучасних умовах найбільш перспективним шляхом розвитку підприємництва агропромислового сектору є не індивідуальний розвиток (оскільки такий розвиток має короткостроковий характер, обмежений потенціалом самого суб'єкта підприємництва), а інтеграційний розвиток, який має довгостроковий характер. Результатом інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі є об'єднання декількох суб'єктів підприємництва та створення нових інтеграційних форм у вигляді суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції. Виходячи з необхідності інтеграційного розвитку як перспективного шляху розвитку сучасних підприємств агропромислового сектору національної економіки, в роботі узагальнено передумови розробки методики інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору економіки, які проаналізовано на глобальному, макро- та мікрорівнях (рис. 4).

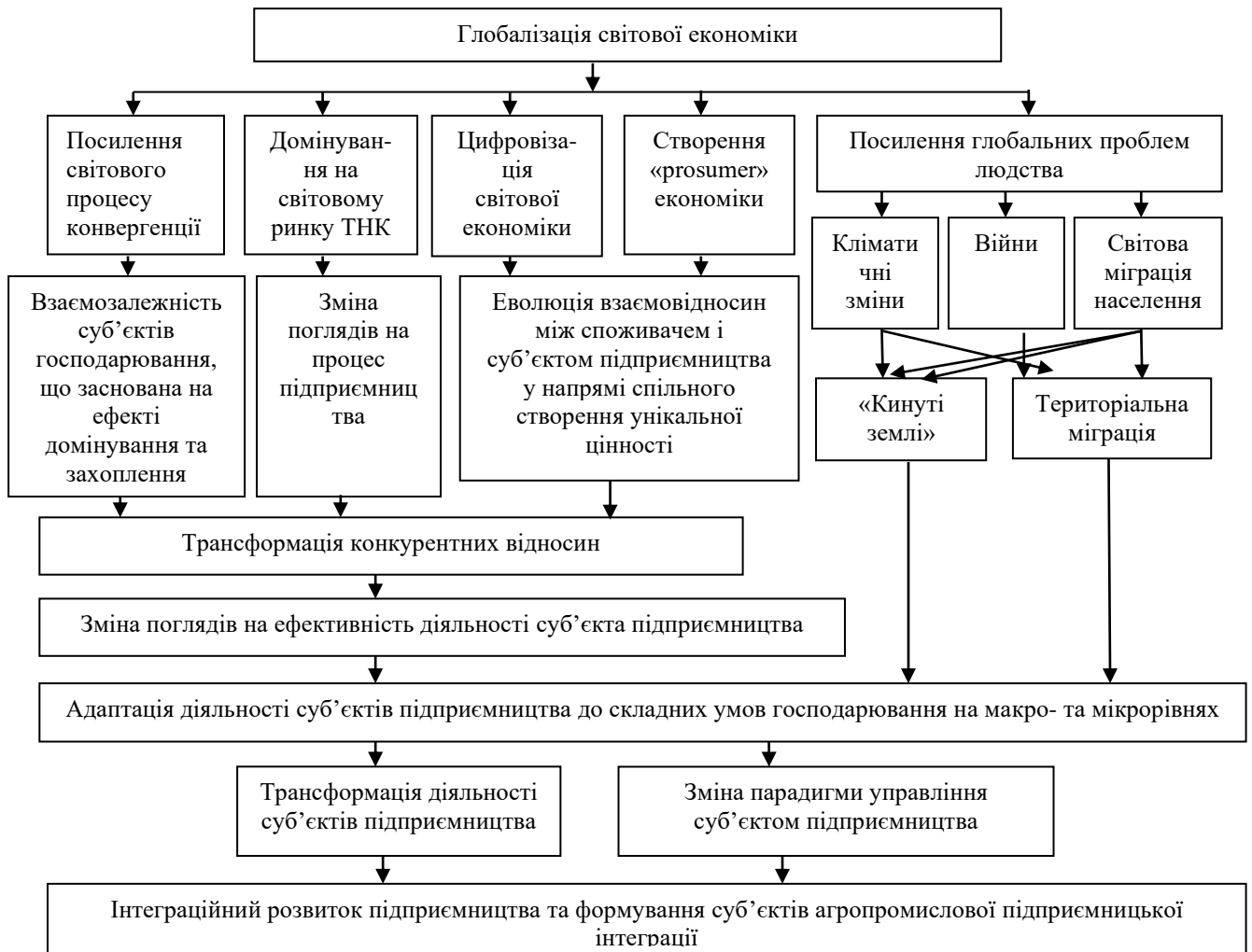

Рис. 4 Передумови інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі [авторська розробка]

Визначено, що на глобальному рівні такими передумовами є глобалізація світової економіки, посилення світового процесу конвергенції, домінування на світовому ринку ТНК, цифровізація економіки, створення «prosumer» економіки, глобальні проблеми людства. На макрорівні - взаємозалежність суб'єктів господарювання, що заснована на ефекті домінування та захоплення, зміна поглядів на процес підприємництва, еволюція взаємовідносин між споживачем і підприємством у напрямі спільного створення унікальної цінності, трансформація конкурентних відносин. На мікрорівні - зміна поглядів на ефективність діяльності підприємства, адаптація діяльності підприємств до складних умов господарювання на макро- та мікрорівнях, трансформація діяльності підприємства, зміна парадигми управління підприємством.

Особливості розвитку підприємництва та передумови формування суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції агропромислового сектору дали змогу поставити гіпотези дослідження.

Загальна гіпотеза. Глобальні кліматичні зміни та ускладнення умов підприємництва спричиняють необхідність агропромислової підприємницької інтеграції сільськогосподарських та інших суб'єктів підприємництва в рамках агропродовольчого ланцюга в суб'єкти агропромислової підприємницької інтеграції агропромислового сектору, які поступово стають ядром регіональної агропромислової

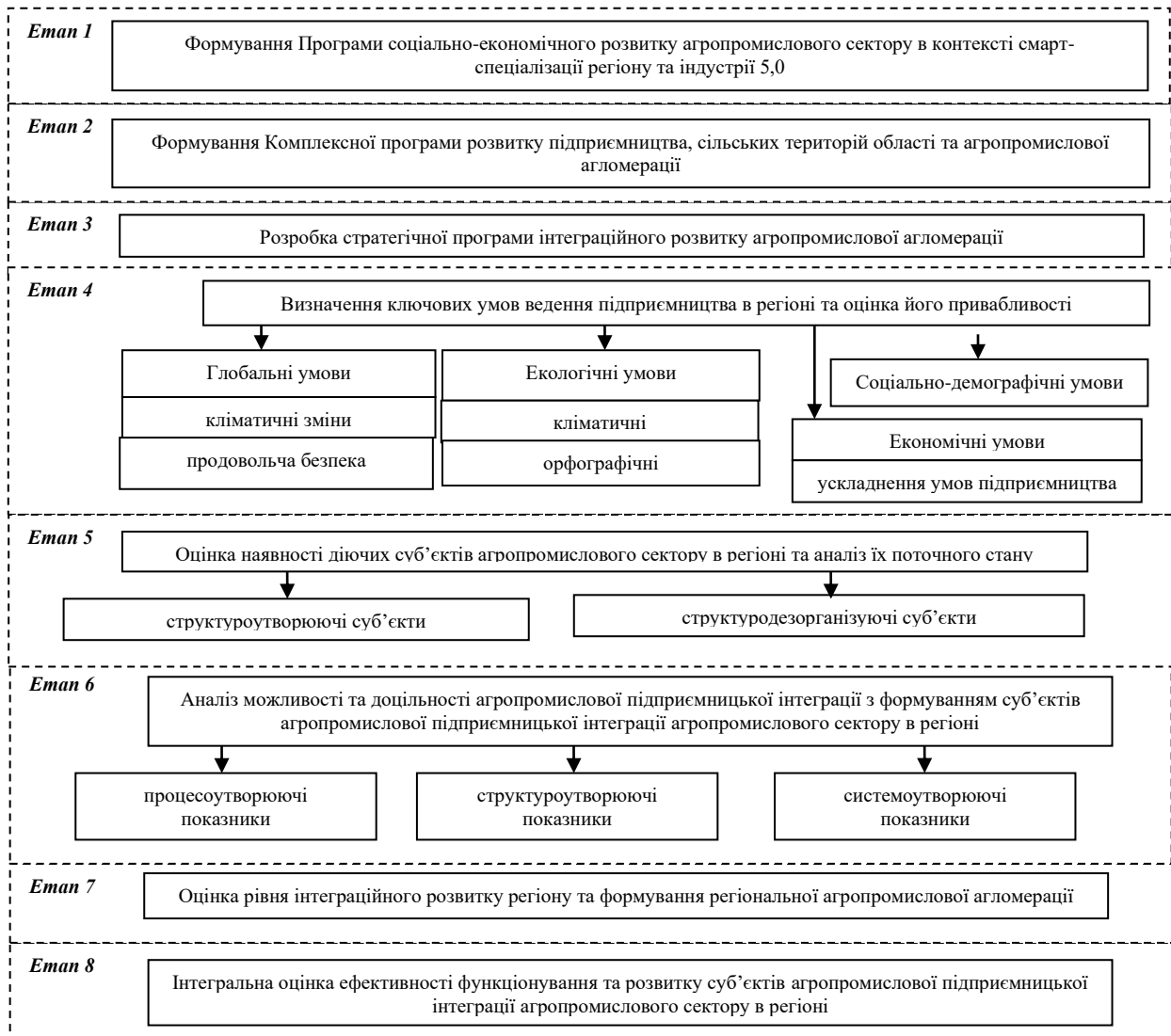
агломерації, що здатні активізувати підприємництво в агропромисловому секторі, забезпечити продовольчу безпеку на регіональному, макро- та глобальному рівнях і сприяти не допущенню настання голоду у світі.

Гіпотеза 1. Чим вищий рівень агропромислової підприємницької інтеграції сільськогосподарських та інших суб'єктів підприємництва в рамках заповненості агропродовольчого ланцюга, тим вище рівень ефективності діяльності суб'єкта агропромислової підприємницької інтеграції та підприємництва агропромислового сектору. При цьому, коли до суб'єкта агропромислової підприємницької інтеграції агропромислового сектору приєднуються суб'єкти підприємництва, які повністю заповнюють сільськогосподарський ланцюг (вирощування (вигодівля) – зберігання – переробка – продаж сільськогосподарської продукції), тоді формується стійкий харчовий ланцюжок вартості і агропромислова підприємницька інтеграція суб'єктів підприємництва буде завершеною повністю.

Гіпотеза 2. Чим вище рівень інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі на засадах формування суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції, тим вища концентрація капіталу, менше проміжне споживання, що, в кінцевому результаті, призводить до підвищення рівня ВВП агропромислового сектору.

Гіпотеза 3. Утворення регіональних агропромислових агломерацій зумовлює агломераційний ефект в агропромисловому секторі, smart-спеціалізацію регіону, що базується на партнерстві між суб'єктами агропромислової підприємницької інтеграції, владою, науковими та освітніми установами та громадськістю в рамках концепції «Інтеграція 5,0», що сприятиме активізації підприємництва агропромислового сектору.

У роботі розроблено концептуальний методичний підхід та методика інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору (рис. 5).

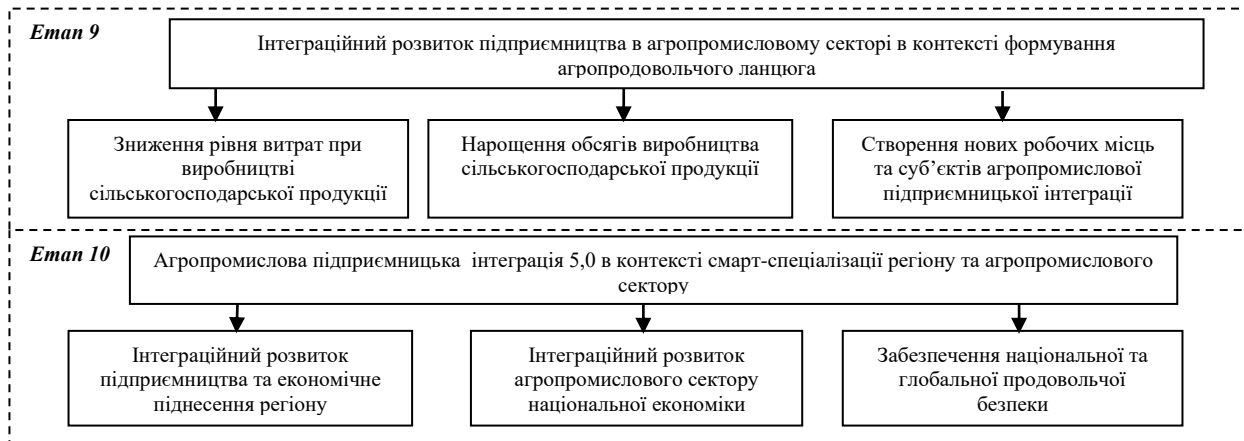

Рис. 5 Методичний підхід до інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору національної економіки [авторська розробка]

Сутність методичного підходу полягає в об'єднанні під час агропромислової підприємницької інтеграції саме тих суб'єктів підприємництва в суб'єкт агропромислової підприємницької інтеграції, що можуть максимально забезпечити виробництво сільськогосподарської продукції і доповнити агропродовольчий ланцюг. У результаті агропромислової підприємницької інтеграції на мікрорівні формується суб'єкт агропромислової підприємницької інтеграції, як соціоекономічна агропромислова система, яка формується в тому регіоні, де сконцентровано його земельний банк. У процесі агропромислової підприємницької інтеграції суб'єктів підприємництва, що повністю заповнюють агропродовольчий ланцюг на базі соціоекономічної агропромислової системи як підсистеми нижчого рівня, формується регіональна агропромислова система як система вищого рівня. В цій системі, за рахунок інтеграції суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції та об'єднаної територіальної громади та за підтримки держави, утворюється регіональна агропромислова агломерація.

Визначено ключові сфери інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі, серед яких обрано сфери сільськогосподарського виробництва, наукових досліджень, трансферу технологій та освіти (рис. 6).

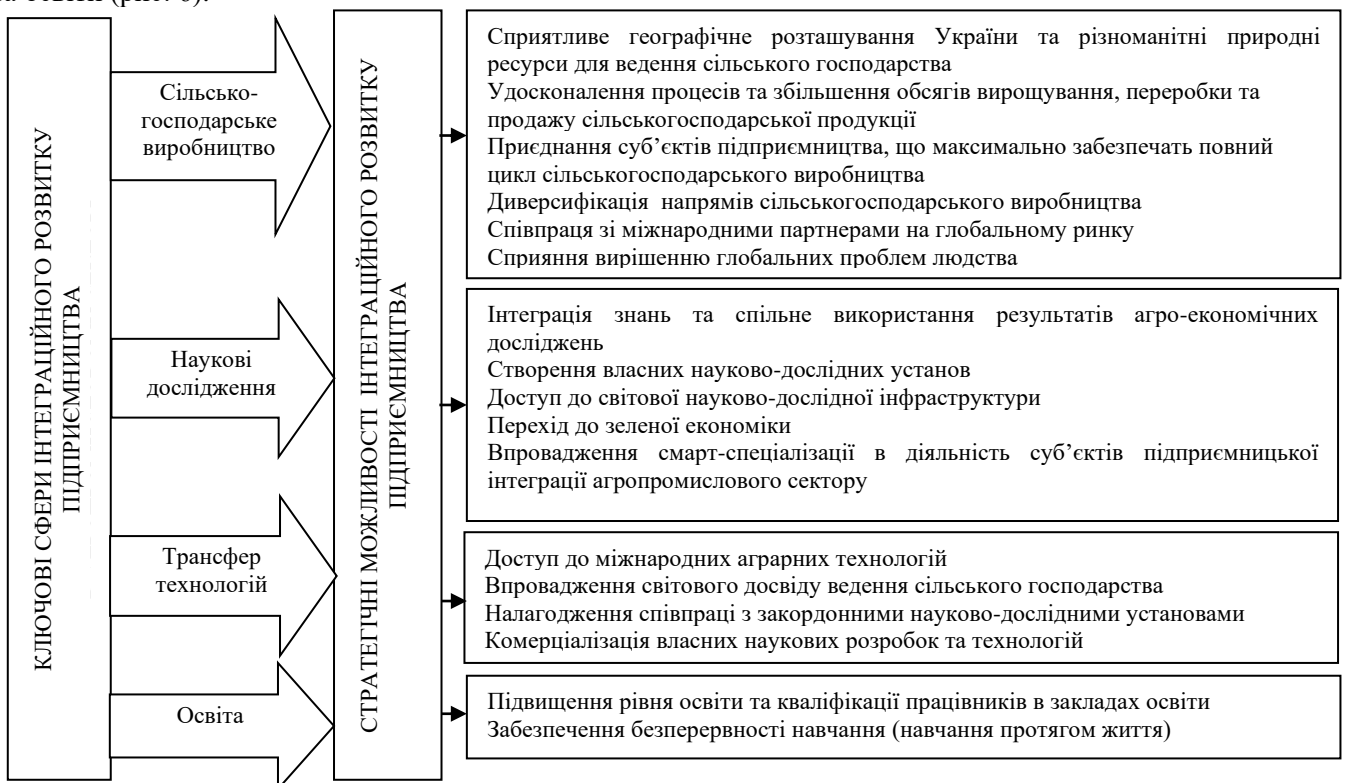

Рис. 6 Ключові сфери та стратегічні можливості інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі [авторська розробка]

Доведено, що налагодження співпраці вітчизняних суб'єктів підприємства агропромислового сектору з суб'єктами підприємства зазначених сфер сприятиме формуванню суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції, створенню та розширенню агропродовольчих ланцюгів, посилить стратегічні можливості інтеграційного розвитку підприємства агропромислового сектору.

У третьому розділі «Сучасний стан та перспективи інтеграційного розвитку підприємства агропромислового сектору національної економіки» надано характеристику сучасного стану агропромислового сектору національної економіки України. З'ясовано, що суб'єкти агропромислової підприємницької інтеграції функціонують у кожному секторі національної економіки України, більшість з яких створено у формі асоціацій. Доведено, що в агропромисловому секторі національної економіки України домінуючою формою агропромислової підприємницької інтеграції підприємств є агрохолдинги. Узагальнено найбільш потужні суб'єкти агропромислової підприємницької інтеграції в Україні за обсягом чистого доходу за період 2018-2021 р., до яких у агропромисловій сфері віднесено агрохолдинги СП «Нібулон», «Кернел», «Миронівський хлібопродукт».

У дисертаційній роботі проаналізовано стан агропромислового сектору України за період 2011-2021 р.р. за основними економічними показниками. Агропромисловий сектор України включає сільське господарство і тісно пов'язані з ним галузі промисловості: тракторне та сільськогосподарське машинобудування, виробництво мінеральних добрив, біопрепаратів, засобів захисту, кормів, ветеринарних препаратів, харчову промисловість, галузі з первинної переробки сировини для легкої промисловості; транспортно-логістичний сектор. Для економічної оцінки стану агропромислового сектору України, враховуючи його структурну складність та складність процесів виробництва сільськогосподарської продукції, в Україні сформовано спеціальні аналітичні показники рахунку виробництва та рахунку утворення доходу економічних рахунків сільського господарства, що сформовані на основі «Методологічних положень щодо складання економічних рахунків сільського господарства». З'ясовано, що за період 2017-2021 рр. обсяг випуску продукції сільського господарства в агропромисловому секторі України у 2021 р. зріс до 1366456 млн грн (на 93%) у порівнянні з 2017 р. Цьому сприяло зростання обсягу випуску продукції сільського господарства у 2021 р. до 1359369 млн грн (на 93%) та зростання обсягу випуску несільськогосподарської невід'ємної вторинної діяльності до 7087 млн грн (на 87%). За цей же період обсяг споживання сільськогосподарської продукції зріс до 789635 млн грн у 2021 р. (на 90,44%). Отже, агропромисловий сектор є одним з прибуткових секторів національної економіки за період 2017-2021 рр. за показниками факторного доходу (зростання на 24,6%) та чистого поточного прибутку (змішаний дохід) (зростання на 14,9%).

У дисертаційній роботі проведено огляд діяльності закордонних та вітчизняних суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції. З'ясовано, що створення суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції в різних секторах світової економіки стало сучасною тенденцією, що відбувається в результаті злиття та поглинання (M&A) декількох суб'єктів господарювання. Визначено, що за період 2015-2020 рр. кількість закордонних суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції зменшилась на 3,68%, а їх вартість зменшилась на 45,38%. Такій тенденції сприяли різні чинники, головним з яких став вплив пандемії COVID-19.

Здійснено поглиблений аналіз функціонування провідних суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції у світовій економіці. З'ясовано, що в зарубіжних країнах, особливо в країнах ЄС, суб'єкти агропромислової підприємницької інтеграції створюються переважно у формі корпорацій або аграрних (продовольчих) корпорацій. Суб'єкти агропромислової підприємницької інтеграції світового агропромислового сектору володіють порівняно невеликою часткою земель в країні базування, а в інших країнах мають досить великі земельні банки, що розташовані, здебільшого, у країнах третього світу. Визначено, що до складу найпотужніших закордонних суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції агропромислового сектору входить велика кількість інтегрованих підприємств і вони є транснаціональними корпораціями, яких в сфері світового агропромислового сектору є лише 3% від загальної чисельності світових ТНК. З'ясовано, що сумарний дохід провідних закордонних ТНК, що працюють у агропромисловому секторі за період 2018-2021 рр. зріс на 12,7%, сягнувши 470 млрд. доларів США.

Здійснено аналіз особливостей функціонування вітчизняних суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції в агропромисловому секторі національної економіки. З'ясовано, що зі 100 найбільших приватних підприємств України у 2021 році, які за деякими критеріями наближаються до ТНК в агропромисловому секторі, працює лише 12% суб'єктів у формі агрохолдингів. Починаючи з 1991 р. в Україні кількість агрохолдингів щорічно збільшується і станом на 2021 р. складає 103 суб'єкта. Визначено, що сто найпотужніших вітчизняних агрохолдингів сумарно володіють близько 15% сільськогосподарських земель в Україні, тоді як агрохолдинги з іноземними інвестиціями лише 10% земель. Доведено, що

внаслідок агропромислової підприємницької інтеграції суб'єктів підприємництва в суб'єкти агропромислової підприємницької інтеграції відбувається активізація підприємництва та збільшення обсягів вирощування, переробки, продажу сільськогосподарської продукції агропромислового сектору. Про це свідчить зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в інтегрованих суб'єктах агропромислової підприємницької інтеграції порівняно з неінтегрованими (рис.7) та підвищення урожайності з 1 га земельних площ (рис. 8).

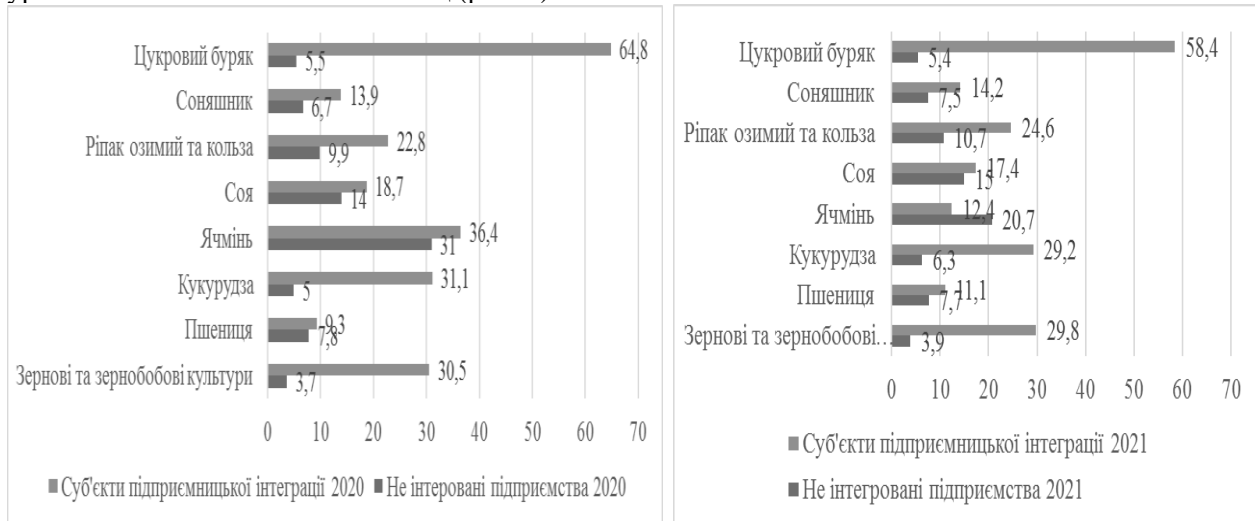

Рис. 7 Динаміка обсягів виробництва (валовий збір) на не інтегрованих та інтегрованих суб'єктах агропромислової підприємницької інтеграції агропромислового сектору за період 2020-21 р.р. [побудовано автором]

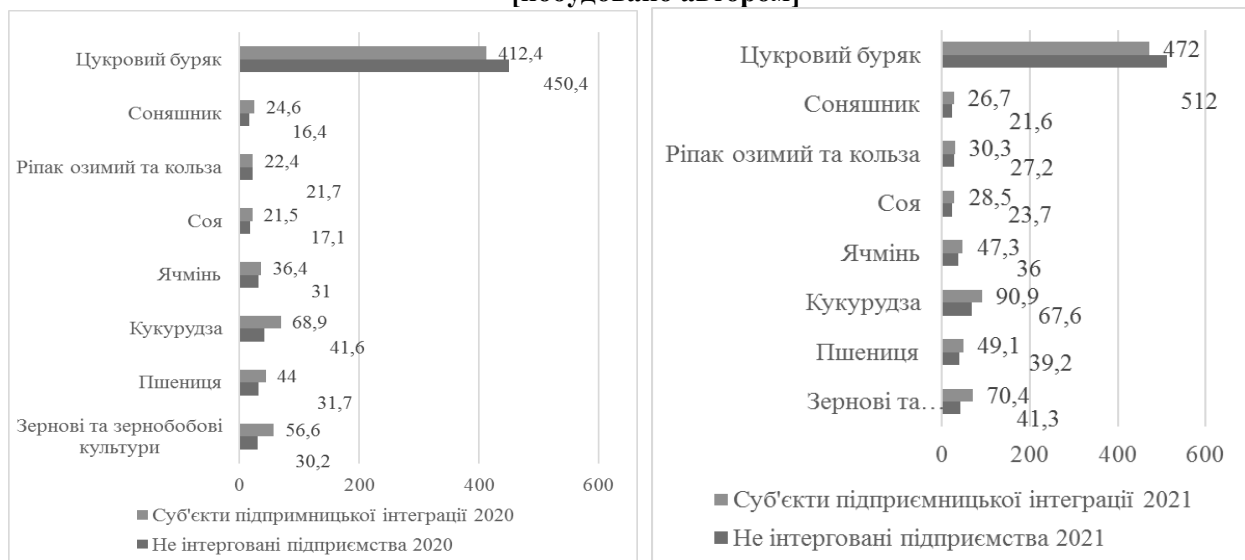

Рис. 8 Динаміка урожайності на не інтегрованих та інтегрованих суб'єктах агропромислової підприємницької інтеграції агропромислового сектору за період 2020-21 р.р. [побудовано автором]

Здійснено ранжування вітчизняних агрохолдингів за методом ABC-аналізу на три категорії в залежності від розміру їх земельного банку. В групу А увійшло 23 суб'єкта агропромислової підприємницької інтеграції у формі агрохолдингів, у групу В – 20 агрохолдингів, у групу С – 9 агрохолдингів. Проаналізовано структуру аграрного ринку України, в якій у 2,0% агрохолдингів інтегровано понад 60 суб'єктів; у 4,0% агрохолдингів – понад 50 суб'єктів; у 7,8% агрохолдингів – від 30 до 40 суб'єктів; у 17,6% агрохолдингів – від 20 до 29 суб'єктів. Здійснено групування агрохолдингів за кількістю персоналу за 2021 р. З'ясовано, що агрохолдинги є потужними вітчизняними роботодавцями, деякі з яких мають понад 20000 співробітників. Доведено, що інтеграція суб'єктів підприємництва різних видів та сфер діяльності в агрохолдинги сприяла тому, що вони сформували не тільки потужний суб'єкт агропромислової підприємницької інтеграції, а й власний бренд. Так, 15% вітчизняних агрохолдингів мають 1 бренд, 5% – мають два бренди; 3% – мають вісім брендів; 1% – чотирнадцять брендів.

Внаслідок війни в Україні відбувся військовий екоцид, який завдав збитків доквіллю лише за 11

місяців з початку війни на суму понад 1 трильйон 743 мільярди гривень, що ускладнило або взагалі унеможливило ведення сільського господарства. За цей же період збитки в агропромисловому секторі сягнули 8,7 млрд. доларів США (5,8% від загальних збитків економіки України). Узагальнено найбільші наслідки військового екоциду для доквілля та агропромислового сектору України, зокрема: підрив Каховської ГЕС та руйнація Каховського водосховища (Херсонська обл.); підрив Оскільського водосховища (Харківська обл.); масова загибель дельфінів у Чорному морі; руйнація біосферних об'єктів; руйнація очисних споруд в Маріуполі, Бердянську та інших містах на узбережжі Азовського моря; заміновано 30% території України та знищено найбільш родючі чорноземи півдня та сходу; варварський видобуток рідкісних ресурсів України; пожежі та горіння лісів та інше. Після завершення військових дій, економіка України, в тому числі агропромисловий сектор, потребуватиме швидкого відновлення підприємництва задля забезпечення національної та світової продовольчої безпеки. Одним з найбільш ефективних шляхів є консолідація діяльності підприємств шляхом інтеграції та утворення суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції в агропромисловому секторі національної економіки. Варто відзначити, що особливості інтеграції суб'єктів підприємництва з формуванням суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції, активізація їх діяльності в умовах війни та післявоєнного відновлення сьогодні ще є недостатньо дослідженими. Потребують ґрунтовного вивчення та розробки концептуальні положення інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі шляхом формування та розвитку суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції, розроблення моделей, механізмів та показників оцінки їх ефективності.

У четвертому розділі «**Концептуальні положення інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі національної економіки**» визначено доміанти формування суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції агропромислового сектору національної економіки, які базуються на дії основних законів, що регулюють процеси агропромислової підприємницької інтеграції на рівні суб'єктів. Зокрема, це закон відповідності виробничих відносин рівню і характеру розвитку продуктивних сил; закон зростання продуктивності праці; закон вартості; закон попиту і пропозиції; закон породження монополій концентрацією виробництва. Сформовано загальні методологічні принципи агропромислової підприємницької інтеграції в агропромисловому секторі до яких віднесено принципи: оптимальності; наукової обґрунтованості; об'єктивності; динамічності; конструктивності. Також сформовано спеціальні принципи агропромислової підприємницької інтеграції, які систематизовано за такими групами: системоутворюючі, структуроутворюючі, процесоутворюючі. Доведено, що системоутворюючі принципи – це спеціальні принципи, що допомагають у здійсненні процесу агропромислової підприємницької інтеграції та управлінні суб'єктом агропромислової підприємницької інтеграції, до яких віднесено такі принципи: організованої самоорганізації; системності; згоди; релятивності; універсальності системи; саморозвитку; функціональної інтеграції; синергізму; детермінізму; легітимності; добровільності; адекватності. Структуроутворюючі принципи забезпечують формування організаційної структури суб'єкта агропромислової підприємницької інтеграції, як статичної системи. До них віднесено такі принципи: організаційної цілісності; комплексності; децентралізації; мережевої організації виробництва і розподілу продукції; ізоморфізму; інтегрованого цілого; своєчасності; узгодженості інтересів; лідерства. Процесоутворюючі принципи є основою здійснення інтегрованих бізнес-процесів на всіх рівнях управління суб'єктом агропромислової підприємницької інтеграції як динамічної системи, до яких віднесено принципи: адаптивності; емерджентності; взаємодії із зовнішнім середовищем; економічної доцільності; ефективності; прогресивності; диверсифікації; селективності; корпоративності; моніторингу.

Досліджено моделі формування суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції, заснованих на синергії та інтеграції, які розроблено українськими науковцями (горизонтальної інтеграції; вертикальної інтеграції; конгломератної інтеграції; глобальної інтеграції) та закордонними дослідниками (кількісної оцінки впливу інтеграції підприємства на результати його діяльності; інформаційна; проектування та впровадження інтегрованої системи підприємств; «Трьох ліній»; бізнес-кейсів; між- та внутрішньо-організаційного співробітництва). Узагальнено переваги та недоліки застосування зазначених моделей для активізації підприємництва агропромислового сектору національної економіки, що дало можливість сформулювати концептуальну модель інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору (рис. 9). Базисом моделі є активізація співпраці між структуроутворюючими (суб'єкти підприємства з вирощування, вигодівлі, зберігання, переробки, транспортування та продажу сільськогосподарської продукції) та структуродезорганізуючими (клієнти, конкуренти, постачальники, посередники, контактні аудиторії, держава, міжнародні інтеграційні об'єднання та ТНК) учасниками інтеграційного розвитку підприємництва, які сприяють формуванню суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції, що надає можливість підвищити ефективність підприємництва в агропромисловому секторі, регіональних

агропромислових агломераціях, посилити соціально-економічний розвиток регіону, збільшити податкові надходження до бюджету, сприяти покращенню рівня життя населення, забезпечити національну та світову продовольчу безпеку.

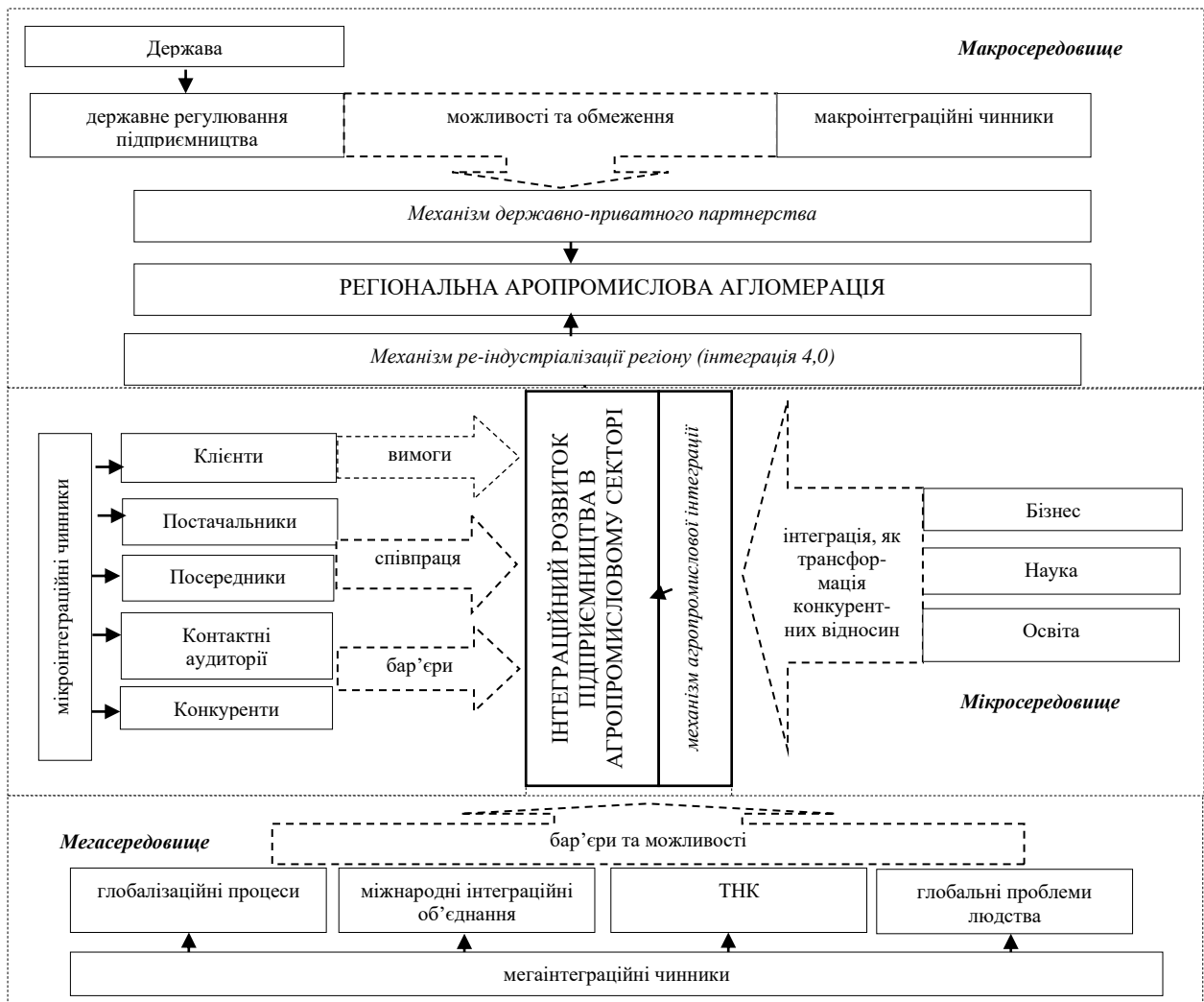

Рис. 9 Модель інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі [побудовано автором]

Запропоновано організаційно-економічний механізм інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору, що базується на комплексному поєднанні методологічного, методичного та організаційного інструментарію, застосування на практиці якого надає можливість здійснити процес інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі шляхом імплементації мережевого управління, поєднання інформаційних комунікацій суб'єктів підприємництва-партнерів, організації фінансування плану інтеграційного розвитку підприємництва в суб'єкті агропромислової підприємницької інтеграції, що дозволить синергетично доповнити всі ланки агропродовольчих ланцюгів та сформувати агропромислові агломерації на рівні регіону (рис. 10).

Доведено, що суб'єкти агропромислової підприємницької інтеграції в агропромисловому секторі є еволюційною формою сучасного суб'єкту підприємництва та ключовою ланкою розвитку національної економіки. З'ясовано, що незважаючи на багато спільних ознак і тотожність діяльності з діяльністю суб'єкта підприємництва, між суб'єктом підприємництва та суб'єктом агропромислової підприємницької інтеграції в агропромисловому секторі є певні істотні відмінності, які полягають у різній меті та орієнтації діяльності, організаційній структурі, наявності в структурі представництв та філій, виробничо-технічній, організаційній та економічній єдності. Сформовано функції, які виконують суб'єкти агропромислової підприємницької інтеграції в агропромисловому секторі, до яких віднесено традиційні функції: економічні (інноваційна, ресурсна, мотиваційна, розвиток національної економіки, прискорення рівня науково-технічного прогресу); соціальні (вирішення проблеми зайнятості населення, підвищення рівня освіти населення, вирішення соціальних проблем людства) та нові, притаманні тільки цим структурам інтеграційні

(формування глобалізованого світового та національного ринків, інтегрованого конкурентного середовища; розвиток підприємництва агропромислового сектору).

Рис. 10 Організаційно-економічний механізм інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору [побудовано автором]

Розроблено систему ознак класифікації суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції в контексті розвитку підприємництва агропромислового сектору, інтеграційних та глобалізаційних процесів за низкою восьми класифікаційних ознак (за видами інтеграції; за формами інтеграції; за територіальною ознакою розміщення та реєстрації суб'єктів підприємництва-учасників; за галузевою ознакою розміщення та реєстрації суб'єктів підприємництва-учасників; за ступенем стабільності будови (організаційної структури); за способом здійснення підприємництва; в залежності від кількості суб'єктів підприємництва його учасників; за напрямками інтеграції внутрішнього середовища суб'єкта підприємницької інтеграції; за способом володіння бізнесом). За умов використання вищезазначених класифікаційних ознак активізується інтеграційний розвиток підприємництва, що досягається шляхом об'єднання суб'єктів підприємництва в суб'єкт агропромислової підприємницької інтеграції певного виду та розуміння особливостей його функціонування в агропромисловому секторі.

У п'ятому розділі «Прогнозування інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі національної економіки» доведено, що інтеграційний розвиток підприємництва в агропромисловому секторі відбувається під впливом значної кількості чинників макрота мікросередовища, оцінку впливу яких запропоновано здійснювати за лінійним алгоритмом інтеграційного розвитку підприємництва з формуванням агропромислової агломерації в межах регіону (табл.3).

Таблиця 3 Аналітичні етапи лінійного алгоритму інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі [авторська розробка]

Етап алгоритму	Сутність етапу розвитку підприємництва в агропромисловому секторі з формуванням агропромислової агломерації в межах регіону	Аналітичний інструментарій
Етап 4	Визначення ключових умов ведення підприємництва в регіоні та оцінка його привабливості	Модифікований PEST-аналіз
Етап 5	Оцінка наявності діючих суб'єктів підприємництва агропромислового сектору в регіоні та аналіз їх поточного стану	Статистичний аналіз динаміки
Етап 6	Аналіз можливості та доцільності агропромислової підприємницької інтеграції в регіоні	SWOT-аналіз
Етап 7	Оцінка рівня інтеграційного розвитку регіону та формування регіональної агропромислової агломерації	Карта розсіювання агропромислової інтеграції в агропромисловому секторі
Етап 8 алгоритму	Інтегральна оцінка ефективності функціонування та розвитку суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції агропромислового сектору в регіоні	Модифікована виробнича функція

Визначення ключових умов ведення сільськогосподарської діяльності в регіоні та оцінювання його привабливості для інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі запропоновано здійснювати на основі методики модифікованого PEST-аналізу. Виокремлені за PEST-аналізом групи чинників проаналізовано шляхом когнітивного аналізу з побудовою нечіткої когнітивної карти, що дало можливість пояснення впливу кожного з них на рівень привабливості для інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі. Для аналізу можливості та доцільності інтеграційного розвитку підприємництва в регіоні пропонується використовувати методику модифікованого SWOT-аналізу, що дало можливість побудувати нечітку когнітивну карту макросередовища інтеграційного розвитку підприємництва у агропромисловому секторі України та обрати вектор альтернативної стратегії інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору.

Ефективність інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі запропоновано розраховувати на основі удосконаленої автором виробничої функції Кобба-Дугласа (формула 1), що дає можливість розрахувати коефіцієнт впливу макросередовища інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору на кінцевий результат, який на макрорівні визначається показником ВВП агропромислового сектору національної економіки.

$$Y(t) = A L^a K^b N^c P_m F_c C_E \quad (1)$$

де Y – показник обсягу виробництва, що характеризує реальну вартість товарів і послуг, вироблених в певний період часу (ВВП агропромислового сектору);

A – загальний показник технологічної продуктивності чинників. Даний показник є найбільш важким для визначення та передбачає з певним рівнем похибки можливість недосконалості оцінки внеску праці та капіталу, а також вплив інших чинників;

L – витрати праці в виробництво певного обсягу продукції, що виражаються в кількості людино-годин, відпрацьованих усіма працівниками за вказаний період часу (трудовитрати);

K – витрати вкладеного капіталу у виробництво певного обсягу продукції, що виражаються в реальній вартості обладнання і машин, які використовуються в виробництві (капітальні вкладення в основні виробничі засоби);

a – коефіцієнт технологічної еластичності капіталу;

b – коефіцієнт технологічної еластичності праці;

N^c – площа сільськогосподарських угідь;

P_m – рівень механізації виробництва в агропромисловому секторі;

F_c – рівень використання хімічних речовин та добрив (F_c , T);

C_E – споживання електроенергії в агропромисловому секторі.

Прогноз впливу інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору на зміну ВВП агропромислового сектору представлено на рис. 11.

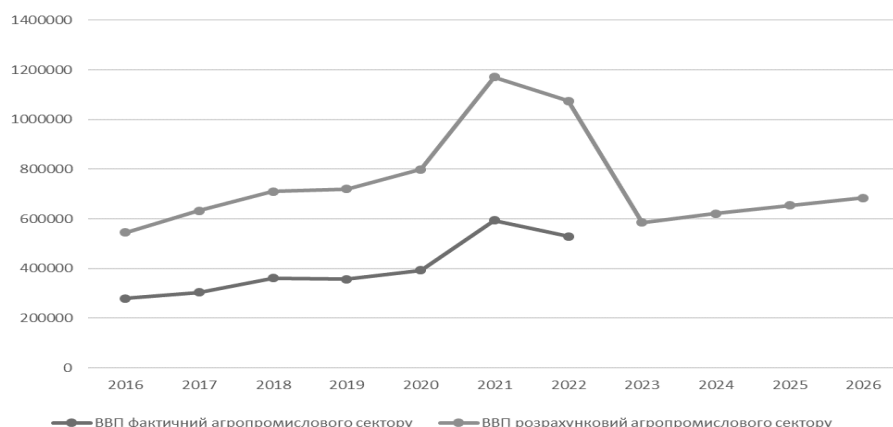

Рис. 11 Вплив інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору на зміну ВВП агропромислового сектору [побудовано автором]

Досліджено стан державної аграрної політики в Україні, з допомогою якої здійснюється вплив на інтеграційний розвиток підприємництва в агропромисловому секторі. Це надало змогу розробити рекомендації щодо удосконалення напрямів імплементації нормативно-правової бази інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору, агропромислової агломерації, державної аграрної політики, які більш повно враховують особливості їх функціонування в сучасних умовах військового екоциду з розробкою місії, бачення та стратегії післявоєнного відновлення агропромислового сектору, спрямованого на забезпечення його подальшого розвитку до 2030 року (рис. 12).

Рис. 12 Стратегія післявоєнного відновлення та розвитку агропромислового сектору України до 2030 р. [побудовано автором]

Реалізація запропонованої стратегії відбувається поетапно з декомпонуванням її на стратегії нижчого рівня за допомогою диверсифікованої матриці вибору функціональних стратегій післявоєнного відновлення та розвитку підприємництва агропромислового сектору України до 2030 року (табл. 4).

Таблиця 4 Диверсифікована матриця вибору функціональних стратегії післявоєнного відновлення та розвитку підприємництва агропромислового сектору України до 2030 року [авторська розробка]

Стратегічний орієнтир	2022 рік	2025 рік	2030 рік
1	стратегія виживання за рахунок збереження економічного потенціалу галузі	стратегія стабілізації за рахунок відновлення економічного потенціалу галузі в умовах війни та післявоєнного відновлення	стратегія росту за рахунок післявоєнного зростання економічного потенціалу галузі та пришвидшення процесу агропромислової інтеграції суб'єктів підприємництва агропромислового сектору
2	стратегія виживання за рахунок збереження економічного потенціалу діючих суб'єктів підприємницької інтеграції та інших суб'єктів агропромислового сектору	стратегія стабілізації за рахунок відновлення економічного потенціалу діючих суб'єктів підприємницької інтеграції та активізації процесів агропромислової інтеграції з формуванням нових суб'єктів підприємницької інтеграції в агропромисловому секторі	стратегія росту за рахунок пришвидшення процесу агропромислової інтеграції суб'єктів підприємництва агропромислового сектору та післявоєнного зростання економічного потенціалу суб'єктів підприємницької інтеграції
3	стратегія виживання за рахунок збереження регіональної аграрної інфраструктури	стратегія стабілізації за рахунок поступового відновлення регіональної аграрної інфраструктури та формування регіональних агропромислових агломерацій	стратегія росту за рахунок збільшення меж регіональних агропромислових агломерацій

Умовні позначення:

1. Економічна трансформація агропромислового сектору України
2. Відновлення та розвиток підприємницьких структур агропромислового сектору
3. Відновлення регіональної аграрної інфраструктури та формування регіональних агропромислових агломерацій

Досліджено перспективи відновлення та інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору в напрямі імплементації заходів, що посилять синергетичну взаємодію на рівні суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції агропромислового сектору, наукових та освітніх установ, державних та місцевих органів влади (рис. 13). Для суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції агропромислового сектору такими перспективними напрямками обрано: замкнений цикл виробництва з високою доданою вартістю з формуванням агропродовольчого ланцюга на засадах циркулярної економіки та біоекономіки; збалансований обмін продукцією між інтегрованими суб'єктами підприємництва в суб'єкті агропромислової підприємницької інтеграції в рамках агропродовольчого ланцюга, який поступово перетворюється на глобальний агропродовольчий ланцюг; формування агропромислової агломерації за рахунок територіального зосередження суб'єктів підприємництва та їх інтеграції в суб'єкт агропромислової підприємницької інтеграції в рамках агропродовольчого ланцюга, який стає ядром агропромислової агломерації; SMART-спеціалізація регіону з формуванням агробіорегіону; перехід від конкуренції до коопетиції між інтегрованими суб'єктами підприємництва в суб'єкті агропромислової підприємницької інтеграції; розвиток со-брендингу в суб'єкті агропромислової підприємницької інтеграції агропромислового сектору; корпоративна соціальна відповідальність суб'єкта агропромислової підприємницької інтеграції агропромислового сектору.

Для наукових установ в якості перспективних напрямів обрано: інтеграційний розвиток підприємництва агропромислового сектору на засадах SMART IT рішень; впровадження агробіотехнологій виробництва сільськогосподарської продукції на засадах біоекономіки; впровадження технологій точного землеробства; впровадження технологій безвідходного виробництва на засадах циркулярної економіки.

Для закладів освіти перспективними напрямками обрано: безперервне навчання персоналу суб'єкта агропромислової підприємницької інтеграції; нові спеціальності для ведення точного землеробства; формування корпоративного університету в рамках суб'єкта агропромислової підприємницької інтеграції.

На державному рівні до перспективних напрямів віднесено: сприятлива технологічна політика держави та державне регулювання наукових досліджень, що зумовлюють прискорення темпів розвитку НТП в країні, стимулюють пошук нових напрямів співпраці між вітчизняними та закордонними суб'єктами агропромислової підприємницької інтеграції; створюють стимули для формування, післявоєнного

відновлення та розвитку агропромислових агломерацій у вигляді фінансування стратегічних проєктів розвитку, надання субвенції на розвиток інфраструктури, делегування і фінансування додаткових повноважень, залучення агропромислових агломерацій до формування та виконання державних замовлень.

Рис. 13 Стратегічні напрями інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору [побудовано автором]

Впровадження зазначених стратегічних напрямів інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору, сприятиме активізації відновлення діяльності діючих та створенню нових суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції. Це надає можливість підвищити привабливість регіону з формуванням суб'єктів агропромислової підприємницької інтеграції та агропромислових агломерацій на засадах об'єднання ресурсів агропромислового сектору, науки та освіти, що сприятиме відновленню та активізації підприємництва в агропромисловому секторі в умовах військового екоциду та післявоєнного відновлення країни.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі обґрунтовано теоретико-методологічні засади та запропоновано розв'язання науково-практичної проблеми інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору національної економіки. Отримані результати дослідження дозволили сформулювати такі висновки:

У дисертаційній роботі обґрунтовано теоретико-методологічні засади та запропоновано розв'язання науково-практичної проблеми інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору національної економіки.

1. Дослідивши генезу понять про підприємництво, агропромислову інтеграцію та розвиток, а також наявні наукові підходи та школи у проведенні гносеологічного аналізу поняття про інтеграційний розвиток підприємництва, зроблено висновок, що їх слід доповнити такими дефініціями:

- інтеграційний розвиток підприємництва, під яким слід розуміти процес сталого спільного розвитку суб'єктів підприємництва, що об'єдналися на добровільних засадах в суб'єкти агропромислової підприємницької інтеграції для здійснення підприємництва в агропромисловому секторі в умовах обмеженості доступу до вичерпних ресурсів та глобалізації;

- агропромислова підприємницька інтеграція – являє собою добровільну взаємодію суб'єктів підприємницької інтеграції, науки та освіти, що беруть участь у виробництві сільськогосподарської продукції та функціонуванні ланок агропродовольчого ланцюга з метою досягнення синергетичного ефекту;

- суб'єкт агропромислової підприємницької інтеграції як складне інтеграційне утворення, що функціонує в динамічному глобалізованому середовищі на основі поєднання матеріальних і нематеріальних інтересів його учасників – суб'єктів господарювання з метою прискорення інтеграційного розвитку за рахунок пришвидшення процесів підприємництва та комерціалізації спільної інноваційної діяльності.

2. Досліджено та систематизовано основні етапи інтеграційного розвитку підприємництва. Зокрема, здійснено їх аналіз у хронологічній послідовності – від первісного суспільства, що заклало основи формування сучасних суб'єктів підприємництва, до сьогодення, коли відбувається їх укрупнення в суб'єкти підприємницької інтеграції, найбільшими з яких є транснаціональні корпорації, в контексті впливу суспільної зміни знарядь праці та з еволюційним переходом економіки до вищого технологічного укладу. Це дало змогу прослідкувати еволюційну трансформацію їх форм, будови, системи управління, а також сформувати нову парадигму управління суб'єктами підприємницької інтеграції, що сприятиме активізації підприємництва в агропромисловому секторі економіки.

3. На основі аналізу наукових підходів та літературних джерел наявну класифікацію чинників впливу на інтеграційний розвиток підприємництва агропромислового сектору національної економіки доповнено на глобальному, макро- та мікрорівнях в частині ознак – зовнішніх, внутрішніх, інтеграційних, дезінтеграційних. Здійснено групування зовнішніх та внутрішніх інтеграційних чинників, що дозволило визначити системоутворюючі чинники як такі, що сприяють інтеграційному розвитку підприємництва та формуванню суб'єктів підприємницької інтеграції як єдиного цілого; структуроутворюючі чинники - сприяють формуванню будови (організаційної структури) суб'єктів підприємницької інтеграції як статичної інтегрованої системи; процесоутворюючі чинники – забезпечують здійснення інтегрованих бізнес-процесів на всіх рівнях управління суб'єктами підприємництва, що прагнуть до агропромислової інтеграції як динамічної системи. Виокремлення груп зовнішніх та внутрішніх інтеграційних чинників дозволило здійснити моніторинг стану інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору.

4. Проаналізовано та узагальнено наукові підходи до дослідження процесів інтеграційного розвитку підприємництва на засадах формування суб'єктів підприємницької інтеграції агропромислового сектору національної економіки та формування агропромислових агломерацій. Доведено, що інтеграційний розвиток підприємництва в агропромисловому секторі є складним процесом, оцінювання якого запропоновано здійснювати на основі поєднання цільового, стратегічного, стейкхолдерського, проектного, інтеграційного, процесного, ланцюгового та системного підходів. Узагальнено передумови розроблення методики інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі, які проаналізовано на глобальному, макро- та мікрорівнях. Це дає змогу більш повно охарактеризувати об'єкт дослідження, розробити та використати основні моделі для забезпечення інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі.

5. Запропоновано методику формування та інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору національної економіки, яка передбачає посилення взаємодії між суб'єктами підприємництва агропромислового сектору, науковими та освітніми установами, органами державної влади в рамках заповненості ланок агропродовольчого ланцюга. В результаті агропромислової інтеграції на мікрорівні формується суб'єкт підприємницької інтеграції, який являє собою соціо-економічну

агропромислової систему, що розміщений в тому регіоні, де сконцентровано його земельний банк. У процесі агропромислової інтеграції суб'єктів підприємництва, що повністю заповнюють агропродовольчий ланцюг на базі соціо-економічної агропромислової системи, як підсистеми нижчого рівня, формується регіональна агропромислова агломерація, як система вищого рівня. В цій системі за рахунок інтеграції суб'єктів підприємницької інтеграції та об'єднаної територіальної громади за підтримки держави утворюється регіональна агропромислова агломерація. Це забезпечить можливість активізації підприємництва, підвищення концентрації капіталу, зменшення проміжного споживання і, в кінцевому результаті, може призвести до підвищення рівня ВВП агропромислового сектору.

6. Визначено ключові сфери інтеграційного розвитку підприємництва агропромислової сфери, якими є сфери сільськогосподарського виробництва, наукових досліджень, трансферу технологій, освіти. Доведено, що налагодження співпраці вітчизняних суб'єктів підприємницької інтеграції агропромислового сектору з підприємствами та установами зазначених сфер на основі застосування обраного науково-методичного інструментарію, зокрема, інтегрованих технологій (ERP), інтеграції клієнтів, інтеграції продажів, інтеграції бізнес-процесів (BPI), інтеграції B2B, інтегрованих бізнес-послуг (IBS), інтеграції корпоративних додатків сприятиме формуванню суб'єктів підприємницької інтеграції, створенню та розширенню агропродовольчих ланцюгів, що посилять стратегічні можливості інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору національної економіки.

7. Досліджено та проаналізовано стан агропромислового сектору України за період 2011-2021 р.р. за основними економічними показниками, а саме: спеціальними аналітичними показниками рахунку виробництва; показниками рахунку утворення доходу економічних рахунків сільського господарства, що надало можливість узагальнити проблеми та визначити перспективи інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору.

8. Досліджено вітчизняний та зарубіжний досвід підприємницької діяльності в агропромисловому секторі національної економіки з використанням методів структурно-логічного аналізу, методу екстраполяції, методу АВС-аналізу, що дозволило визначити відмінності функціонування закордонних та вітчизняних суб'єктів підприємницької інтеграції, врахувати досвід їх спільної підприємницької діяльності, яка є сучасною світовою тенденцією на національному та світовому рівнях, що надає можливість узагальнити перспективи інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору з акцентуванням на сучасну динаміку його розвитку.

9. Удосконалено методичний підхід до оцінки впливу військового екоциду на інтеграційний розвиток підприємництва в агропромисловому секторі національної економіки, який розпочався з 24 лютого 2022 року, шляхом виокремлення та надання економічної оцінки найвпливовіших його наслідків для економіки та довкілля країни. Це дало змогу провести діагностику військового екоциду в агропромисловому секторі, результати якої дозволять активізувати підприємництво та допоможуть у пришвидшенні відновлення агропромислового сектору в умовах післявоєнних реалій в країні.

10. Обґрунтовано доміанти інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі, якими є основні економічні закони та принципи, що регулюють процес інтеграційного розвитку підприємництва. До основних законів відносяться: закон відповідності виробничих відносин рівню і характеру розвитку продуктивних сил; закон зростання продуктивності праці; закон вартості; закон попиту і пропозиції; закон породження монополій концентрацією виробництва. Визначено принципи управління інтеграційним розвитком підприємництва агропромислового сектору національної економіки, які доповнено в частині оптимальності; наукової обґрунтованості; об'єктивності; динамічності; безперервності; конструктивності. Зазначені принципи класифіковано на три групи: системоутворюючі принципи – це спеціальні принципи, що допомагають у здійсненні процесу інтеграційного розвитку підприємництва та управлінні суб'єктом підприємницької інтеграції (організованої самоорганізації; системності; згоди; релятивності; універсальності системи; саморозвитку; функціональної інтеграції; синергізму; детермінізму; легітимності; добровільності; адекватності); структуроутворюючі принципи забезпечують формування будови (організаційної структури) суб'єкта підприємницької інтеграції агропромислового сектору як статичної системи (організаційної цілісності; комплексності; децентралізованості; мережевої організації виробництва і розподілу продукції; ізоморфізму; своєчасності; узгодженості інтересів; лідерства); процесоутворюючі принципи є основою здійснення інтеграційного розвитку підприємництва на всіх рівнях управління суб'єктом підприємницької інтеграції (адаптивності; емерджентності; взаємодії із зовнішнім середовищем; економічної доцільності; ефективності; прогресивності; диверсифікації; селективності; корпоративності; моніторингу). Це надало змогу надати наукове підґрунтя, комплексно визначити та активізувати процес інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору в контексті формування суб'єктів підприємницької інтеграції.

11. Розроблено концептуальну модель інтеграційного розвитку підприємництва

агропромислового сектору, базисом якої є активізація співпраці між структуроутворюючими (суб'єкти підприємництва з вирощування, вигодівлі, зберігання, переробки, транспортування та продажу сільськогосподарської продукції) та структуродезорганізуючими (клієнти, конкуренти, постачальники, посередники, контактні аудиторії, органи державної влади, міжнародні інтеграційні об'єднання та ТНК) учасниками інтеграційного розвитку підприємництва, які сприяють формуванню суб'єктів підприємницької інтеграції, що надає можливість підвищити ефективність підприємництва в агропромисловому секторі, регіональних агропромислових агломераціях, посилити соціально-економічний розвиток територій, збільшити податкові надходження до місцевих бюджетів, сприяти підвищенню рівня життя населення та забезпечити національну та світову продовольчу безпеку.

12. Запропоновано організаційно-економічний механізм інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору, що базується на комплексному поєднанні методологічного, методичного та організаційного інструментарію, застосування якого на практиці надасть можливість здійснити процес інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі шляхом імплементації мережевого управління, поєднання інформаційних комунікацій суб'єктів підприємництва-партнерів, організації фінансування плану інтеграційного розвитку підприємництва в суб'єкті підприємницької інтеграції, що дозволить синергетично доповнити всі ланки агропродовольчих ланцюгів та сформувати агропромислові агломерації на рівні регіону.

13. Розроблено методику оцінювання ефективності інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору, яка базується на визначенні ключових умов ведення підприємництва в агропромисловому секторі (глобальні, економічні, соціально-демографічні, екологічні) шляхом побудови лінійного алгоритму інтеграційного розвитку підприємництва з використанням методів стратегічного аналізу та нечіткої когнітивної карти. Даний алгоритм покладено в основу під час формування системи оціночних показників макро- та мікрорівнів, у результаті чого було удосконалено модифіковану виробничу функцію Кобба-Дугласа для агропромислового сектору, що дозволяє спрогнозувати рівень зростання ВВП агропромислового сектору внаслідок інтеграційного розвитку підприємництва.

14. За результатами визначення основних напрямів імплементації нормативно-правової бази інтеграційного розвитку підприємництва в агропромисловому секторі в умовах військового екоциду наведено рекомендації, які спрямовані на розроблення місії, бачення, стратегії післявоєнного відновлення та інтеграційного розвитку підприємництва агропромислового сектору України до 2030 року. Зазначена стратегія полягає в економічній трансформації агропромислового сектору, відновленні та розвитку суб'єктів підприємницької інтеграції, аграрної інфраструктури з формуванням регіональних агропромислових агломерацій. Це дозволить декомпонувати її на стратегії нижчого рівня на основі побудови диверсифікованої матриці вибору функціональних стратегій післявоєнного відновлення та розвитку підприємництва агропромислового сектору, а також провести поетапну реалізацію вищезазначених стратегій до 2030 року.

15. За результатами дослідження можливих напрямів розвитку агропромислового сектору національної економіки визначено стратегічні перспективи його відновлення та інтеграційного розвитку підприємництва. У сфері бізнесу до таких напрямів розвитку віднесено: формування агропродовольчих ланцюгів на засадах циркулярної та біоекономіки; включення вітчизняних суб'єктів підприємницької інтеграції до глобальних агропродовольчих ланцюгів; формування агропромислових агломерацій; smart-спеціалізація регіону; перехід до коопетиції та со-брендингу; підвищення корпоративної соціальної відповідальності вітчизняних суб'єктів підприємницької інтеграції. У сфері науки – впровадження smart IT-рішень; агробіотехнологій, технологій точного землеробства та безвідходного виробництва у сільському господарстві. У сфері освіти – впровадження технологій безперервної освіти в агропромисловому секторі; формування корпоративних університетів та нових спеціальностей з ведення точного землеробства. Це надасть можливість підвищити привабливість регіону з формуванням суб'єктів підприємницької інтеграції та агропромислових агломерацій на засадах об'єднання ресурсів агропромислового сектору, науки та освіти, що сприятиме відновленню та активізації підприємництва в агропромисловому секторі в умовах військового екоциду та післявоєнного відновлення країни.

СПИСОК ОСНОВНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:
Монографії:*

1. **Шацька З. Я.** Впровадження концепції смарт-економіки на національному та глобальному рівнях *Інтелектуалізація соціально-економічного розвитку України в перспективі післявоєнного відновлення*: моногр. За наук. ред. О. В. Ольшанської, А. А. Олешко, З. Я. Шацької. Київ: КНУТД, 2022. 240 с. С. 80–126. (19,75 д.а.). DOI: 10.30857/978.617.7763.05.4 Особистий внесок автора: *розроблена концепція smart-економіки на національному та глобальному рівнях (2,16 д.а.) (свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 117221 від 17 березня 2023 р.)*.

2. **Шацька З. Я.** Сутність дефініції поняття «підприємницька структура». Класифікація підприємницьких структур за різними ознаками. *Стан та тенденції розвитку сучасного підприємництва*: монографія. За ред. д.е.н., проф. М. П. Денисенка. К.: ТОВ «ДКС центр», 2019. 464 с. С. 38-65. (31,7 д.а.). Особистий внесок автора: *досліджено сутність дефініції поняття «підприємницька структура» та сформована їх класифікація за різними ознаками (1,85 д.а.) (свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 94945 від 23.12.2019 р.)*.

3. **Shatskaya Z.** Technological platforms development as an effective form of public-private partnerships in the investment-innovation sphere. *Economic processes in the safety measurement*: monograf. Fedorenko V., Gryshchenko I., Bondarenko I., Novikova O., Olshanska A., Melnyk A., Voronkova T., Denisenko N., Boretskaya N., Palytsya S., Fedorenko S., Gryshchenko A., Shatskaya Z., Breus S., Sydorhuk O., Fokina-Mezentseva K., Kozak L., Kuznetsova A., Pinchuk Yu., Levishchenko O., Pyaskivska M., Budagin V. Edit V. Fedorenko, I. Gryshchenko, T. Voronkova. K.: «DKS Tsentr» Ltd. 2018. 264 p. P. 181-188. (16,32 д.а.). Особистий внесок автора: *досліджено розвиток технологічних платформ, як ефективної форми державно-приватного партнерства в інвестиційно-інноваційній сфері (0,6 д.а.) (свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 94947 від 23.12.2019 р.)*.

4. **Шацька З. Я.** Проблеми забезпечення економічної безпеки підприємницьких структур в сучасних умовах. *Сучасні проблеми економічного розвитку України*: монографія. За ред. О. В. Ольшанської, А. О. Мельник, Т. Є. Воронкової. К.: ТОВ «ДКС центр», 2018. 184 с. С. 27-36. (10,7 д.а.). Особистий внесок автора: *узагальнено проблеми забезпечення економічної безпеки підприємницьких структур в сучасних умовах (0,5 д.а.) (свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 94559 від 23.12.2019 р.)*.

5. **Шацька З. Я.** Інноваційні підприємницькі структури: сутність, види та особливості функціонування в сучасних умовах. *Випереджаючий інноваційний розвиток: теорія, методика, практика*: монографія. За ред. к.е.н., доц. Н. С. Ілляшенко. Суми: Триторія, 2018. 484 с. С. 232-244. (29,13 д.а.). Особистий внесок автора: *досліджено сутність та особливості функціонування інноваційних підприємницьких структур в сучасних умовах» (0,72 д.а.)*.

6. **Шацька З. Я.** Напрями комерціалізації інноваційної продукції підприємницьких структур в сучасних умовах. *Інструменти та методи комерціалізації інноваційної продукції*: монографія. За ред. д.е.н., проф. С. М. Ілляшенка, к.е.н., доц. О. А. Біловодської. Суми: ТОВ «Триторія», 2018. 382 с. С. 166-175. (22,2 д.а.). Особистий внесок автора: *узагальнено напрями комерціалізації інноваційної продукції підприємницьких структур в сучасних умовах (0,54 д.а.)*.

7. **Шацька З. Я.** Технологічні трансформації економіки України в умовах сучасних глобалізаційних процесів. *Економіка України в глобальному і внутрішньому вимірі*: монографія. Федоренко В. Г., Грищенко І. М., Новікова О. Ф., Ольшанська О. В., Мельник А. О., Воронкова Т. Є., Денисенко М. П., Войтович Р. В., Черкасов А. В., Власов В. І., Палиця С.В., Федоренко С. В., Грищенко А. І., Янковець Т. М., Шацька З. Я., Патица Н. І., Панькова О., Боков О. В., Бокова С. М., Пінчук Ю. Б., Пясківська М. С. За ред. В. Г. Федоренка, І. М. Грищенко, Т. Є. Воронкової. К.: ТОВ «ДКС центр», 2017. 344 с. С. 171-192. (19,99 д.а.). Особистий внесок автора: *досліджено технологічні трансформації економіки України в умовах сучасних глобальних процесів (0,88 д.а.) (свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 94944 від 23.12.2019 р.)*.

8. **Shatskaya Z.** Technological transformation of the economy of Ukraine in conditions of modern global processes. *Ukraine in the global economy*: monograph. Fedorenko V., Gryshchenko I., Bondarenko I., Novikova O., Olshanska A., Melnyk A., Voronkova T., Denysenko N., Voytovych R., Gaidutskiy A., Palytsya S., Fedorenko S., Gryshchenko A., Iankovets T., Shatskaya Z., Patyka N., Pan'kova O., Zaplitna T., Vasilenko L., Levishchenko O., Pyaskivska M. Edit.V. Fedorenko, I. Gryshchenko, T. Voronkova. K.: «ДКС центр» Ltd, 2017. 300 p. P. 111-131. (17,43 д.а.). Особистий внесок автора: *досліджено технологічні трансформації*

економіки України в умовах сучасних глобальних процесів (0,90 д.а.) (свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 94946 від 23.12.2019 р.).

9. **Шацька З. Я.** Економічна безпека установ банківської сфери. *Економічна безпека України*: монографія. Федоренко В. Г., Грищенко І. М., Новікова О. Ф., Ольшанська О. В., Мельник А. О., Воронкова Т. Є., Денисенко М. П., Фащевський М. І., Махія Р. А., Джинчарадзе Н. Г., Гайдуцький І. П., Борецька Н. П., Малютін О. К., Бреус С. В., Палиця С. В., Федоренко С. В., Грищенко А. І., Янковець Т. М., Шацька З. Я., Фокіна-Мезенцева К. В., Сидорчук О. Г., Кузнецова А. І., Пінчук Ю. Б., Пясківська М. С. За ред. В. Г. Федоренка, І. М. Грищенко, Т. Є. Воронкової. К.: ТОВ «ДКС центр», 2017. 462 с. С. 404-439. (22,09 д.а.). Особистий внесок автора: *розкрито особливості економічної безпеки установ банківської сфери (1,5 д.а.) (свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 94943 від 23.12.2019 р.)*.

10. **Шацька З. Я.** Досвід вітчизняних підприємств з використання управління управлінських інновацій. *Ринково-орієнтоване управління інноваційним розвитком*: монографія. За ред. д.е.н., проф. С. М. Ілляшенка. Харків: ТОВ «Діса Плюс», 2015. 448 с. С.192-199. (26,04 д.а.). Особистий внесок автора: *узагальнено досвід вітчизняних підприємств з використання управління управлінських інновацій (0,42 д.а.)*.

11. **Шацька З. Я.** Декомпонування стратегій у стратегічному наборі підприємств. *Стратегії економічного розвитку: держава, регіон, суб'єкт підприємництва*: колективна монографія. За заг. ред. К. С. Шапошнікова та ін. У 2-х томах. Херсон : видавничий дім «Гельветика», 2015. Т. 1. 416 с. С. 387-399. (24,18 д.а.). Особистий внесок автора: *визначено особливості декомпонування стратегій в стратегічному наборі підприємства (0,78 д.а.)*.

12. **Шацька З. Я.** Рейтинг рівня глобалізації України. *Глобалізація сучасної економіки*: монографія. За ред. В. Г. Федоренка, І. М. Грищенко, Т. Є. Воронкової. К.: ТОВ «ДКС центр», 2016. 316 с. С. 85-90. (18,37 д.а.). Особистий внесок автора: *досліджено рейтинг рівня глобалізації України (0,28 д.а.)*.

13. **Шацька З. Я.** Адаптація вітчизняних підприємств до впливу глобалізаційних процесів. *Ефективність діяльності підприємств в умовах глобалізаційних процесів*: монографія. За ред. О. В. Ольшанської, А. О. Мельник, Т. М. Янковець. К.: КНУТД, 2016. 390 с. С. 49-71. (22,77 д.а.). Особистий внесок автора: *сформовано напрями адаптації діяльності підприємств до впливу глобалізаційних процесів (0,95 д.а.) (свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 94942 від 23.12.2019 р.)*.

14. **Shatskaya Z.** Ways of restoring entrepreneurial structures of key spheres of economy in the post-war period. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects*: Scientific monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2022. 1436 p. P. 387-396. (68,38 д.а.). Особистий внесок автора: *запропоновано шляхи відновлення вітчизняних підприємницьких структур ключових сфер економіки в післявоєнний період (0,86 д.а.)*.

15. **Shatskaya Z. Ya.** Prerequisites for the formation of business structure in the context of enterprise development areas. *Strategies for sustainable socio-economic development and mechanisms their implementation in the global dimension*: collective monograph. Edited by M. Bezpartochnyi, in 3 Vol. VUZF University of Finance, Business and Entrepreneurship. Sofia: VUZF Publishing House “St. Grigorii Bogoslov”, 2019. Vol. 2. 368 p. P. 97-110. (20,27 д.а.). URL: <http://repository.vsau.org/getfile.php/23614.pdf>. Особистий внесок автора: *визначено передумови формування підприємницьких структур в контексті напрямів розвитку підприємства (0,67 д.а.)*.

16. Melnyk A., **Shatska Z.** Business structures, as a new form of institution, in context of the civil society development. *Social and legal aspects of the development of civil society institutions*: collective monograph. Part I. Warsaw: BMT Erida Sp.z o.o., 2019. 536 p. (25,52 д.а.). P. 219-232. Особистий внесок автора: *визначено місце підприємницьких структур, як нових інституційних форм, в контексті розвитку громадянського суспільства (0,50 д.а.)*.

17. Melnyk A., **Shatska Z.** Experience of functioning of foreign business structures in a globalized space. *Sustainable development under the conditions of European integration*: collective monograph. Editorial board Darco Bele, Lidija Weis, Nevenka Maher. Ljubljana: VSPV, Visoka skola za poslovne vede = Ljubljana Scholl of Business, 2019. 458 p. P. 365-377. (21,8 д.а.). Особистий внесок автора: *узагальнено досвід функціонування закордонних підприємницьких структур в умовах глобалізації (0,50 д.а.)*.

18. Denysenko M., Kolisnichenko P., **Shatska Z.** Stan obecny I perspektywy rozwoju struktur gospodarczych zespolu rolniczo-prezemystowego Ukrainy. *Szanse, zagrozenia, wyzwania XXI wieku w wymiarze interdyscyplinarnym*: naukowa monigrafii: Dorota Kinl, Grzegory Koniczany, Margareta Gorska, Ewa Krakowska. 2022. Wydawnictwo Naukowe UPH: Poznaniu, Poland. 269 p. P. 263-269. (12,8 д.а.). Особистий внесок автора: *визначено перспективи розвитку підприємницьких структур агропромислового комплексу України (0,32 д.а.)*.

Статті у виданнях, індексованих міжнародними наукометричними базами: Web of Science Core Collection та/або Scopus

19. Drobyazko, S., Hilorme, T., Nesterenko, S., & **Shatskaya, Z.** (2023). Formation of the intelligent energy system based on digital technologies in urban management. *International Journal of Human Capital in Urban Management*, Vol. 8, Iss. 1, Serial Number 29, P. 1-16. URL: https://www.ijhcum.net/issue_35067_35068.html (1,63 д.а.) [включено до: Scopus]. Особистий внесок автора: сформовано головні напрями технологічного розвитку підприємств в контексті використання цифрових технологій (0,5 д.а.).
20. Shcherbak, V., Ganushchak-Yefimenko, L., Nifatova, O., **Shatska, Z.**, Radionova, N., Danko, Yu., Yatsenko, V. (2022). Using the Model of Benchmarking of Educational Services in a Socially Responsible Education-Innovation Cluster during the Covid-19 Pandemic. *International Journal of Instruction*, Vol. 15, No. 15(2), P. 951-966. (0,76 д.а.) URL: https://www.e-iji.net/dosyalar/iji_2022_2_52.pdf [включено до: Scopus та Web of Science]. Особистий внесок автора: розроблено напрями формування соціально відповідальних освітньо-інноваційних кластерів в Україні, що сприятиме інтеграції освіти, науки та бізнесу.
21. Arsenyev, Yu., Danilova, E., **Shatskaya, Z.**, Osetrova, O. (2020). Strategic management of the implementation of potential corporate restructuring projects. *Academy of Strategic Management Journal (IJSRM, India)*, Volume 19, Issue 3. (0,57 д.а.) URL: <https://www.abacademies.org/articles/strategic-management-of-the-implementation-of-potential-corporate-restructuring-projects-9224.html> [включено до: Scopus]. Особистий внесок автора: методичний підхід до планування та оцінки процесу реструктуризації на підприємстві (0,20 д.а.).
22. Fokina-Mezentseva, K., Melnyk, T., Diatlova, V., Buhas, V., **Shatska, Z.** (2020). Determination of the critical risk zone for the indicator of foreign trade import coverage by the export of goods and services subject to its normal distribution. *International journal of scientific & technology research*, Volume 9, Issue 03, March 2020. (0,47 д.а.) URL: <http://www.ijstr.org/final-print/mar2020/Determination-Of-The-Critical-Risk-Zone-For-The-Indicator-Of-Foreign-Trade-Import-Coverage-By-The-Export-Of-Goods-And-Services-Subject-To-Its-Normal-Distribution.pdf> [включено до: Scopus]. Особистий внесок автора: аналіз динаміки експортно-імпортних операцій за період 1996-2017 року (0,12 д.а.).
23. Tkachenko, S., **Shatskaya, Z.**, Dashchenko, N., Jianming Mu, Malakhovsky, Yu. (2019). Organizational maintenance of internal control of electronic money at the enterprise. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*, Volume 23, Special Issue. 2. (0,43 д.а.) URL: <https://www.abacademies.org/articles/organizational-maintenance-of-internal-control-of-electronic-money-at-the-enterprise-8408.html> [включено до: Scopus]. Особистий внесок автора: пропозиції щодо функціонування служби внутрішнього контролю на підприємстві (0,20 д.а.).
24. Olenich A. V., **Shatska, Z. Y.** (2012). Formation and development of a project team under contemporary conditions. *Actual Problems of Economics*. 136(10). с. 136–142. (0,41 д.а.) URL: https://www.researchgate.net/publication/294657685_Formation_and_development_of_a_project_team_under_contemporary_conditions [включено до: Scopus]. Особистий внесок автора: пропозиції щодо формування проектних команд на вітчизняних підприємствах (0,30 д.а.).

Статті у наукових фахових виданнях України, інших держав та виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз

25. **Шацька З. Я.** Прогнозні сценарії післявоєнного відновлення підприємницьких структур аграрної сфери України. *Вісник стратегічних економічних досліджень*. 2023. № 1. С. 56-63. DOI: 10.30857/2786-5398.2023.1. (0,68 д.а.).
26. **Шацька З. Я.** Розвиток підприємницьких структур агропромислової сфери в умовах військового екоциду. *Ефективна економіка*. 2023. №7. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.7.37> (0,47 д.а.).
27. **Шацька З. Я.**, Шацька М. С. Стратегія інтеграційного розвитку підприємницьких структур агропромислового сектору. *Агросвіт*. 2023. №15. С.58-63. (0,47 д.а.). URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/agrosvit/issue/view/90/67> Особистий внесок автора: сформовано пропозиції щодо формування стратегії інтеграційного розвитку підприємницьких структур агропромислового сектору (0,37 д.а.).
28. Олешко А. А., **Шацька З. Я.**, Ровнягін О. В. SMART-спеціалізація України в перспективі післявоєнного відновлення економіки. *Ефективна економіка*. 2022. № 5. (0,56 д.а.) DOI:10.32702/2307-2105-2022.5.9 Особистий внесок автора: проаналізовано механізми впровадження стратегій smart-спеціалізації для регіональної економіки на основі передових досягнень науки і техніки та інвестицій в інновації. (0,18 д.а.).

29. **Шацька З. Я.,** Прима В. І. Особливості впровадження інформаційних технологій в аграрному секторі України. *Агросвіт*. 2022. № 13-14. С. 60-64. (0,55 д.а.) URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/agrosvit/issue/view/7/6> DOI: 10.32702/2306-6792.2022.13—14.60 Особистий внесок автора: *узагальнено типи інформаційних технологій, що використовуються в сільському господарстві та особливості їх впровадження на вітчизняних підприємствах аграрної сфери (0,37 д.а.)*.
30. **Шацька З. Я.** Актуальні підходи до управління персоналом підприємства в умовах воєнного стану. *Формування ринкових відносин в Україні: збірник наукових праць*. 2022. № 10 (257). С. 100-105. URL: <http://dndiime.org.ua/page/pdf-journal-1> (0,46 д.а.).
31. **Шацька З. Я.,** Костіна Н. С. Транснаціональні корпорації агропромислового сектору: сучасний стан та перспективи розвитку. *Формування ринкових відносин в Україні: збірник наукових праць*. 2022. № 9 (256). С. 28-34. (0,56 д.а.). URL: <http://dndiime.org/wp-content/uploads/2022/12/9-2022.pdf> Особистий внесок автора: *здійснено аналіз сучасного стану та визначено перспективи розвитку міжнародних транснаціональних корпорацій агропромислового сектору (0,37 д.а.)*.
32. **Шацька З. Я.,** Лесюта Н. Ю. Особливості зовнішньоторговельної діяльності вітчизняних підприємств в умовах воєнного стану. *International Scientific Journal «Internauka». Series: «Economic Sciences»*. 2022. № 10. (0,45 д.а.). URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2022-10> Особистий внесок автора: *досліджено особливості зовнішньоторговельної діяльності сільськогосподарською продукцією вітчизняних підприємств в умовах воєнного стану (0,30 д.а.)*.
33. **Шацька З. Я.** Моделі інтеграції підприємств: переваги та проблеми реалізації в умовах пандемії COVID-19. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. 2021. Том 8, № 2. С. 17-24. URL: [https://doi.org/10.52566/msu-econ.8\(2\).2021.17-24](https://doi.org/10.52566/msu-econ.8(2).2021.17-24) (1,15 д.а.).
34. **Шацька З. Я.** Науково-методологічні основи формування підприємницьких структур в глобалізованому просторі. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. 2021. Вип. 43/2021. С. 57-64. DOI: 10.32999/ksu2307-8030|2021-43-9 (0,98 д.а.).
35. **Шацька З. Я.,** Шацька М. С. Ретроспективний аналіз наукових досліджень з проблем інтеграції підприємств та формування підприємницьких структур. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2021. № 10 (254). С. 74-82. (0,98 д.а.). URL: <http://dndiime.org/wp-content/uploads/2022/01/10-2021.pdf> Особистий внесок автора: *визначено найбільш актуальні напрями інтеграції підприємств та формування підприємницьких структур в сучасних умовах (0,47 д.а.)*.
36. **Шацька З. Я.,** Хлистун А. А. Якість продукції в умовах smart-економіки. *Ефективна економіка*. 2021. № 11. (0,48 д.а.). DOI: 10.32702/2307-2105-2021.11.95 Особистий внесок автора: *запропоновано новий підхід до оцінки якості smart-продукції, як високотехнологічної продукції (0,32 д.а.)*.
37. **Шацька З. Я.,** Горбач С. В. Шляхи підвищення прибутковості вітчизняних підприємств в умовах пандемії COVID-19. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2021. № 11 (246). С. 71-76. (0,52 д.а.). URL: http://dndiime.org/wp-content/uploads/2022/02/11_2021-1.pdf Особистий внесок автора: *визначено найбільш актуальні шляхи підвищення прибутковості вітчизняних підприємств в умовах пандемії COVID-19 (0,35 д.а.)*.
38. **Shatska, Z.,** Melnyk, A., Sigya, G. (2020). Features of Tourist Integration Enterprise. *Socio-Cultural Management Journal*, Vol. 3, Number 1, P. 105-121. (1,28 д.а.) URL: <http://socio-cultural.knukim.edu.ua/issue/view/13334> Особистий внесок автора: *сформовано наукові підходи до розробки системи інтеграції туристичних підприємств (0,85 д.а.)*.
39. **Шацька З. Я.** Вплив інтеграційних чинників макросередовища в контексті формування підприємницьких структур. *Науковий журнал з питань економіки та бізнесу «Підприємництво та інновації»*. 2020. Вип. 13. С. 67-73. URL: <http://www.ei-journal.in.ua/index.php/journal/issue/view/31/70> DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/13.13> (0,62 д.а.).
40. **Шацька З. Я.** Систематизація інтеграційних чинників мегасередовища в контексті формування підприємницьких структур. *Держава та регіони. Серія Економіка та підприємництво*. 2020. № 3 (114). С. 28-33. DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2020-3-29> (0,64 д.а.).
41. **Шацька З. Я.,** Когут А. Л. Особливості інтеграційних процесів на вітчизняних підприємствах. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 48. С. 204-208 (0,58 д.а.) URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2020/48_2020_ukr/40.pdf Особистий внесок автора: *визначені особливості концентрації та кооперації, як форм інтеграційних процесів вітчизняних підприємств (0,39 д.а.)*.
42. **Шацька З. Я.** Інтеграційні форми підприємницьких структур в світовій економічній системі. *Ефективна економіка*. 2019. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7315> (0,82 д.а.).

43. **Шацька З. Я.** Класифікація інтеграційних форм підприємницьких структур в глобалізованому просторі. *Вчені записки Університету «КРОК»: збірник наукових праць*. 2019. № 4 (56). URL: <http://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/view/247> (0,5 д.а.).

44. **Шацька З. Я.** Глобально інтегровані підприємницькі структури: досвід функціонування та перспективи розвитку. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 37. С. 442-446. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/37_2019_ukr/66.pdf (0,52 д.а.).

45. **Шацька З. Я.** Сутність дефініції поняття «підприємницька структура» та підходи до її трактування. *Вісник КНУТД. Серія «Економічні науки»*. 2018. № 6 (129). С. 111-123. DOI: 10.30857/2413-0117.2018.6.11 (0,91 д.а.).

46. **Шацька З. Я.** Трансформація системи управління підприємством в період глобальних змін. *Ефективна економіка*. 2017. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6029> (0,65 д.а.).

47. **Шацька З. Я., Ганзюк Т. Д.** Шляхи підвищення ефективності діяльності підприємств гірничодобувної промисловості в сучасних умовах. *Причорноморські економічні студії*. 2016. № 10. С. 158-162. (0,43 д.а.) URL: <http://bses.in.ua/journals/2016/10-2016/35.pdf> Особистий внесок автора: сформовано шляхи підвищення ефективності діяльності підприємств гірничодобувної промисловості України на макро- та на мікрорівнях (0,28д.а.).

48. **Шацька З. Я.** Управління конкурентоспроможністю підприємства в сучасних умовах на засадах системно-ситуаційного підходу. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. 2015. № 6 (93). С. 88-93. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vknutden_2015_6_15 (0,46 д.а.).

49. **Шацька З. Я.** Сутність та зміст управлінських інновацій як економічної категорії. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. 2011. № 6 (62). С. 260-264. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/3663/1/V62_P260-264.pdf (0,46 д.а.).

50. **Шацька З. Я.** Formation of business structures in the context of pandemic transformations. *Economic Journal “Three Seas” (EJTS) Publishing House “Baltija Publishing” (Riga, Latvia)*. 2022. Vol. 3. № 1. P. 217-222 URL: <https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/20589/1/1652-Article-Text-1945-2-10-20220711.pdf> (0,51 д.а.).

51. Denisenko, M., **Shatska, Z.** (2021). Formation of business structure in the context of the influence of integrating factors of the internal environment. *ECONOMICS, FINANCE AND MANAGEMENT REVIEW (EFMR)*, Scientific Center of Innovative Researches OÜ (Tallinn, Estonia), Issue 3(7), P. 15-20. (0,50 д.а.) URL: <https://doi.org/10.36690/2674-5208-2021-3-15> Особистий внесок автора: досліджено вплив інтеграційних чинників внутрішнього середовища на діяльність підприємницьких структур (0,30 д.а.).

52. Denisenko, M., **Shatska, Z.** (2020). The prerequisites for the formation of business structures in the context of modern globalized space. *ECONOMICS, FINANCE AND MANAGEMENT REVIEW (EFMR)*, Scientific Center of Innovative Researches (Tallinn, Estonia), Issue 1, P. 17-25. (0,65 д.а.) URL: <https://public.scnchub.com/efmr/index.php/efmr/article/view/32> Особистий внесок автора: узагальнено вплив глобалізаційних чинників на діяльність підприємницьких структур (0,33 д.а.).

53. **Шацька З.Я.** Глобальні підприємства: досвід функціонування та перспективи розвитку. *Scientific journal «Virtus»*. 2016. № 9. С. 215-219. URL: <http://conference-ukraine.com.ua/index.php?id=virtus> (0,50 д.а.).

Публікації у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій та семінарів, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

54. **Шацька З. Я.** Післявоєнне відновлення міст в контексті формування регіональної агропромислової агломерації. *Економіка відновлення міст: 2023 рік: матеріали Міжнародного урбаністичного форуму (22-23 березня 2023 р.)*. Київ : КНЕУ ім. В. Гетьмана, 2023. С.401-409. (0,29 д.а.).

55. **Шацька З. Я.** Розвиток підприємницьких структур АПК України на засадах AGTECH технологій. *Імперативи економічного зростання в контексті реалізації Глобальних цілей сталого розвитку: 2023 рік: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (25 квітня 2023 р.)*. Київ: КНУТД, 2023. С. 26-29. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/24020/1/IMPER_2023_P026-029.pdf (0,13 д.а.).

56. **Шацька З. Я.** Глобальні проблеми розвитку підприємницьких структур агропромислового комплексу. *Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі: 2023 рік: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (11 травня 2023 р.)*. Київ, НАУ, 2023. С. 247-249. URL: <https://dntb.gov.ua/wp-content/uploads/2023/08/Zbirnyk-tez-2023.pdf> (0,13 д.а.).

57. **Zorina Shatska.** Evolution of the management system of business structures in the agricultural sphere. *3-я Міжнародна конференція з корпоративного менеджменту: 2023 рік*: матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (29 червня 2023 р.). Естонія. Scientific Center of Innovative Research. URL: <https://conf.scnchub.com/index.php/ICCM/ICCM-2023/paper/view/529> (0,11 д.а.).
58. **Шацька З. Я.** Фінансове забезпечення підприємницьких структур. *Інтеграція науки і освіти: розвиток культурних і креативних індустрій: 2022 рік*: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. (10 травня 2022 р.). Київ: КНУТД, 2022. С. 268-269. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/20878/1/INORKKI_2022_P268-269.pdf (0,1 д.а.).
59. Ольшанська О. В., **Шацька З. Я.** Особливості впровадження smart-технологій в агропромисловому секторі України. *Імперативи економічного зростання в контексті реалізації Глобальних цілей сталого розвитку: 2022 рік*: зб. тез доп. учасн. III Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції (10 червня 2022 р.). Київ: КНУТД, 2022. С. 192-194. (0,14 д.а.) URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/20416> Особистий внесок автора: *узагальнено види smart-технологій в агропромисловому секторі України* (0,10 д.а.).
60. Натрошвілі С. Г., **Шацька З. Я.** Smart-технології, як основа розвитку smart-економіки. *Імперативи економічного зростання в контексті реалізації Глобальних цілей сталого розвитку: 2022 рік*: зб. тез доп. учасн. III Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції (10 червня 2022 р.). Київ: КНУТД, 2022. С. 185-187. (0,14 д.а.) URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/20413> Особистий внесок автора: *визначено сутність та значення smart-технологій* (0,10 д.а.).
61. **Шацька З. Я.** Методи формування підприємницьких структур, як інтегрованих суб'єктів глобальної економіки. *Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації: 2021 рік*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (8 жовтня 2021 р.). Київ: КНУТД, 2021. С. 26-27. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/18876> (0,10 д.а.).
62. **Шацька З. Я.** Функції підприємницьких структур у підвищенні конкурентоспроможності національної економіки. *Формування конкурентоспроможності національної економіки: трансформації в умовах розвитку інновацій: 2021 рік*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (3-4 вересня 2021 р.). Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2021. С. 76-78. (0,14 д.а.).
63. **Шацька З. Я.** Ребрендинг чи ко-брендинг підприємницької структури. *Бренд-менеджмент: маркетингові технології: 2021 рік*: зб. тез доповідей III Міжнар. наук.-практ. конф. (11 березня 2021 р.). Київ: КНТЕУ, 2021. С. 93-95. (0,14 д.а.).
64. **Шацька З. Я.** Особливості технології управління підприємницькою структурою в контексті інформатизації суспільства. *Стратегічні пріоритети розвитку економіки, обліку, фінансів та права в Україні та світі: 2020 рік*: зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (23 січня 2020 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2020. Ч. 1. С. 55-56. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/zbirnik_1_1.pdf#page=56 <http://www.economics.in.ua/2020/01/1.html> (0,10 д.а.).
65. **Шацька З. Я.** Ко-брендинг, як один з інструментів формування підприємницької структури. *Бренд-менеджмент: маркетингові технології: 2020 рік*: зб. тез доп. II Міжн. наук.-практ. конф. (11 червня 2020 р.). Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. С. 158-160 (0,20 д.а.).
66. **Шацька З. Я.,** Романченко А. О. Стратегія інтеграції на підприємствах індустрії гостинності. *Стратегічні пріоритети розвитку економіки, обліку, фінансів і права: 2020 рік*: зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (7 жовтня 2020 р.): у 3-х частинах. Полтава : ЦФЕНД, 2020. С. 27-29. URL: http://www.economics.in.ua/2020/10/2_28.html (0,10 д.а.). Особистий внесок автора: *сформовано підходи до розробки стратегії інтеграції на підприємствах індустрії гостинності* (0,07 д.а.).
67. **Шацька З. Я.** Особливості формування підприємницьких структур в умовах цифрової економіки. *Цифрова трансформація та інновації в економіці, праві, державному управлінні, науці та освітніх процесах: 2019 рік*: зб. тез наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф. (18-21 березня 2019 р.). Київ-Буковель: Фінансово-економічна наукова рада, 2019. С. 72-74. (0,14 д.а.).
68. **Шацька З. Я.,** Баніна Н. О., Головня М. С. Корпоративний університет як інструмент інтеграції науки, освіти та бізнесу. *Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації: 2019 рік*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (4 жовтня 2019 р.). Київ: КНУТД, 2019. С. 19-20. (0,24 д.а.). URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/14427/1/PIONBUG_20191004_P019-020.pdf Особистий внесок автора: *підходи до створення корпоративного університету* (0,14 д.а.).
69. Денисенко М. П., **Шацька З. Я.** Інтеграційні форми підприємницьких структур в глобальному просторі. *Modern Transformation in Economics and Management: 2019 рік*: Conference Proceedings III International Scientific Conference, Part I (March 29th, 2019). Klaipeda, Lithuania: Baltija Publishing, 2019. С. 103-105. (0,19 д.а.) Особистий внесок автора: *узагальнено форми підприємницьких*

структур в контексті інтеграційних процесів (0,10 д.а.).

70. Мельник А. О., **Шацька З. Я.** Досвід функціонування мережевих підприємницьких структур в інформаційному суспільстві. *Formation of the knowledge economy as the basis of the information society: 2018 рік: thesis of the 7th International Scientific Seminar (15-18 грудня 2018 р.)*. Kyiv-Veneci-Verona: IAIS-NAM, 2018. С. 126-130. (0,19 д.а.) Особистий внесок автора: *визначено особливості функціонування мережевих підприємницьких структур в інформаційному суспільстві (0,10 д.а.)*.

71. **Шацька З. Я.**, Кошельник Ю. С. Рушійні сили конкурентоспроможності сучасного підприємства. *Економічне зростання та конкурентоспроможність національного господарства: 2018 рік: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (19-20 жовтня 2018 р.)*. Київ: Таврійський національний університет ім. Вернадського, 2018. С. 80-83 (0,19 д.а.) Особистий внесок автора: *особливості формування конкурентоспроможності сучасного підприємства (0,12 д.а.)*.

72. **Шацька З. Я.** «Ключові технології» як сучасний інструмент науково-технічної адаптації вітчизняних підприємств в умовах глобалізації. *Фінансово-економічний розвиток підприємницької діяльності та національної економіки: проблеми та перспективи: 2017 рік: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (24-25 листопада 2017 р.)*. Львів: ГО «Львівська економічна фундація», 2017. С. 117-119. (0,14 д.а.)

73. **Шацька З. Я.** Особливості забезпечення безпеки управлінських інновацій на підприємстві. *Перспективи управлінської діяльності суб'єктів господарювання в контексті економічної безпеки: 2016 рік: матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (25-26 березня 2016)*. Черкаси: вид-во ПП Чабаненко Ю.А., 2016. С.79-82. (0,19 д.а.)

74. **Шацька З. Я.** Особливості розробки фінансової стратегії підприємства в сучасних умовах. *Фінансова система країни: тенденції та перспективи розвитку: 2016 рік: матер. III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції (13 травня 2016)*. Острогов : Національний університет «Острозьська академія», 2016. С. 105-108 (0,14 д.а.)

75. **Шацька З. Я.** Глобальні підприємства, як нові суб'єкти міжнародного бізнесу. *Економічні проблеми сталого розвитку: 2016 рік: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. ім. проф. Балацького О. Ф., присвячена 25-річчю факультету економіки та менеджменту СумДУ (11-12 травня 2016)*. Суми: Сумський державний університет, 2016. Т. 1. С. 262-263. URL: [https:// essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/50412/1/Shacka_Business.pdf](https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/download/123456789/50412/1/Shacka_Business.pdf) (0,10 д.а.)

76. **Шацька З. Я.** Закордонний досвід функціонування глобальних підприємств. *Інформаційно-аналітичне забезпечення ефективності діяльності підприємств у контексті економічної безпеки в умовах інтеграції з ЄС: 2016 рік: матер. Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (27 травня 2016 р.)*. Київ: КНУТД, 2016. С. 183-184. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/4908> (0,10 д.а.)

77. **Шацька З. Я.** Системно-ситуаційний підхід до управління конкурентоспроможністю підприємства. *Розвиток національної економіки: теорія і практика: 2015 рік: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (3-4 квітня 2015 р.)*. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника», 2015. С. 307-308 (0,10 д.а.)

78. **Шацька З. Я.** Диверсифікація, як сучасна стратегія розвитку підприємства в конкурентному середовищі. *Економіка і управління в умовах глобалізації: 2014 рік: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (29 січня 2014 р.)*. Донецьк: вид-во «Ноулідж» Донецьке відділення, 2014. Том II. С. 108-110. (0,14 д.а.)